

T.C.
BAHÇEŞEHİR ÜNİVERSİTESİ

ARAP BAHARI SONRASI MÜDAHALEDEN GÜVENLİĞE DOĞRU
SUUDİ ARABİSTAN ve KATAR'IN DEĞİŞEN DIŞ POLİTİKALARI
MISIR ve LİBYA ÖRNEKLERİ

Yüksek Lisans Tezi

EMRAH USTA

İSTANBUL 2015

T.C.
BAHÇEŞEHİR ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KÜRESEL SİYASET VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER

EMRAH USTA

TEZ DANIŞMANI

PROF. DR. GÜLNUR AYBET

İSTANBUL 2015

ÖZET

ARAP BAHARI SONRASI MÜDAHALEDEN GÜVENLİĞE DOĞRU SUUDİ ARABİSTAN VE KATAR'IN DEĞİŞEN DIŞ POLİTİKALARI MISIR VE LİBYA ÖRNEKLERİ

Öğrencinin Adı Soyadı: Emrah Usta

Program Adı: Küresel Siyaset ve Uluslararası İlişkiler

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Gülnur Aybet

1/2016, 55 sayfa

Arap Baharı adı verilen isyan hareketlerinden yola çıkılarak Suudi Arabistan ve Katar'ın dış politikalarını ele alınan araştırma yapılacaktır. Mısır'daki Tahrir Devrimi, Libya'da ise Kaddafi'nin düşüşü ve iç çatışmanın sorunsalları ele alınacaktır. Mısır ve Libya'daki ekonomik, sosyal, siyasi tabanlı müdahalelerde Suudi Arabistan ve Katar'ın rolünün ne olduğu sorusu üzerinden durulacak, gelişen olayların sonuçları irdelenecektir. Araştırma da, Suudi Arabistan ve Katar dış politikalarının Arap Baharı sonrası ve öncesindeki değişikliklerini görmek amaçlanmıştır. Bu bağlamda Suudi Arabistan ve Katar'ın öncelikli olarak dış politika refleksleri ve dış politika yapım sürecindeki argümanları incelenmeye çalışılacaktır. Mısır-Suudi Arabistan ilişkisi, sonrasında Kral Selman döneminde Mısır-Suudi Arabistan ilişkisi, Libya özelinde ise, Katar'ın Kaddafi'nin düşüşündeki sosyo-eko dinamik etkisi süreçleri incelenecek. Katar ve Suudi Arabistan'ın müdahalede neden bulunduğu ve nasıl müdahaleden güvenliğe doğru geçildiği sorunsalları teze yansıtılmaya çalışılacaktır. Her iki ülkede Wahabilik ve Sunni din temelli din anlayışının dış politika yapımındaki gücünün etkileri incelenerek, müşterek bir güvenlik kimliği oluşturması çabaları ve güvenlik algılamalarının sonuçları sorgulanacak. Bu çerçevede Copenhagen School teorilerinden birisi olan Bölgesel Güvenlik Kompleks Teorisi (Regional Security Complex Theory) tez için baz alınmıştır. Müdahalecilikten güvenliğe doğru geçişte bu teorinin, konuları olaylarla açıklanması, geçiş dönemleri, bölgesel güvenlik yaklaşımlarıyla her iki ülkenin gelecek dış politikalarına katkı sunması beklenmektedir. Metodoloji olarak, Karşılaştırmalı Çalışmaları (Comparative Studies) ışığında 1990 sonrası, 2010 Arap Baharı güvenlik algılamaları incelenmeye çalışılacaktır. Literatür taramasında Türkçe kaynak azlığı nedeniyle İngilizce ve Arapça yapılacaktır. Araştırmayı diğer örneklerinden ayıran husus ise alanında Türkçe yazılmış ilk eser oluşudur. Bu konuda Türkçe kaynak yetersizliği nedeniyle akademik alanda katkısının ilklerden olacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Suudi Arabistan Dış Politikası, Katar Dış Politikası, Arap Baharı, Bölgesel Güvenlik Teorisi

ABSTRACT

THE CHANGING FOREIGN POLICIES OF SAUDI ARABIA AND QATAR FROM INTERVENTION TO SECURITY AFTER THE ARAB SPRING ‘EGYPT AND LIBYA’ CASES

Name Last Name of the Student: Emrah Usta

Name of the Program: Global Affairs and International Relations

Thesis Supervisor: Professor Gülnur Aybet

1/2016, 55 pages

There will be a research made regarding foreign politics of Saudi Arabia and Qatar commencing by revolt moves named as Arab Spring. Tahrir Revolution in Egypt, fall of government of Qaddafi regime in Libya and causes of internal conflicts will be examined. Results of questions as what is the role of Saudi Arabia and Qatar on interventions in Egypt and Libya with economical, social and political basis, what are the developments afterward, will be investigated. In the investigation, it was aimed to see modifications the foreign politics of Saudi Arabia and Qatar before and after Arab Spring. In this regard, arguments of Saudi Arabia and Qatar on foreign politics reactions and foreign politics making process will be questioned. The relationship of Egypt and Saudi Arabia, in King Selmán term, from the side of Libya, socio-economic dynamic effect of Qatar in fall of government of Qaddafi will be investigated. Answers of why Qatar and Saudi Arabia involved in the situation and how they transformed from intervention position to security position will be highlighted in thesis. In both countries, effect of power on foreign policy on Wahhabism and Sunni religion basis, religious understanding based on the results of joint efforts to create a safety and security perceptions of identity will be questioned. In this frame, one of Copenhagen School Theories as Regional Security Complex Theory will be the basis of thesis. In the phase of transforming from intervention status to security status, it is expected that this theory will provide support to future foreign politics of both countries regarding explanation of subjects with developments, transition period and regional security approaches. As methodology, under the light of Comparative Studies after 1990, 2010 Arab Spring safety perceptions will be examined. Due to lack of resources in literature in Turkish, it will be held in English and Arabic. The different part of this investigation that is separated from the others is this is the first Turkish work in this field. Due to lack of resources in Turkish language in this field, it is believed that this work will provide an important effect in academic field.

Keywords: Saudi Arabia Foreign Policy, Qatar Foreign Policy, Arab Spring, Regional Security Complex Theory

KISALTMALAR

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AR-GE	: Araştırma Geliştirme
BAE	: Birleşik Arap Emirlikleri
BM	: Birleşmiş Milletler
CENTCOM	: Birleşik Devletler Merkez Komutanlığı
IMF	: Uluslararası Para Fonu
İŞİD	: Irak Şam İslam Devleti
KİK	: Körfez İşbirliği Konseyi
NATO	: Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü
OPEC	: Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü
ÖSO	: Özgür Suriye Ordusu

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	ix
1.GİRİŞ	1
2.SUUDİ ARABİSTAN VE KATAR DIŞ POLİTİKASINA BAKIŞ	3
2.1 SUUDİ ARABİSTAN DIŞ POLİTİKASI	3
2.2 KATAR DIŞ POLİTİKASI	11
2.2.1 Suudi-Katar Dış Politikasında Çatışma Alanları	19
3.ARAP BAHARI GÜVENLİK ANLAYIŞ	23
3.1 ARAP BAHARI	23
3.1.1 Arap Baharı ve Getirdiği Güvenlik Kavramı	23
3.1.2 Bölgesel Güvenlik Teorisi	24
3.2.1 Neden Bölgesel Güvenlik Perspektifine İhtiyaç Duyarız?	27
3.2.2 Bölgesel Güvenlik Nedir?	28
3.2.3 Arap Baharı Sonrası Bölgesel Güvenlik Teorisinin Önemi	30
4.ARAP BAHARI SONRASI MISIR VE LİBYA ÖRNEKLERİ	32
4.1 ARAP BAHARI SONRASI MISIR	32
4.1.1 Tahrir Devrimi Sonrası Dönüşüm	33
4.1.2 Otoriter ve Müdahaleci Tavrı	35
4.2 SİSİ DÖNEMİ MISIR'IN GÜVENLİK ANLAYIŞI	37
4.2.1 Ekonomik Müdahale ve Suudi Arabistan	37
4.3 KADDAFİ DÖNEMİ LİBYA'NIN GÜVENLİK ANLAYIŞI	39

4.3.1 Libya Devrimi ve Dönüşüm	39
4.3.2 Katar'ın Müdahaledeki Rolü	41
4.3.3 Libya'da Suudi Arabistan-BAE İşbirliği	43
4.4 ARAP BAHARI SONRASI MISIR VE LİBYA'DA ORTAYA ÇIKAN TEHDİTLER	44
4.4.1 Müslüman Kardeşler	44
4.4.2 Irak Şam İslam Devleti yada İslam Devleti	45
4.4.3 Suudi Arabistan'ın Güvenlik Algısı ve Dış Politika	47
4.4.4 Katar'ın Güvenlik Algısı ve Dış Politika	49
5.TARTIŞMA	52
6.SONUÇ	54
KAYNAKÇA	

1. GİRİŞ

Arap Baharı adı verilen halk isyanlarına Suudi Arabistan ve Katar tarafından verilen reaksiyonlar Körfez politikalarını anlamak adına büyük önem taşımaktadır. Bu çalışmanın birinci bölümünde Körfez ülkelerinin 21.yüzyılda Ortadoğu siyasetinde izlediği güvenlik paradigmaları üzerinde durulmuş, Arap Baharı şekillenirken her iki ülkenin esneklenen dış politikaları açıklamaya çalışılmıştır. Suudi Arabistan ve Katar'ın bu olaylara tepkisi ve bu devletlerin dış politika dinamiklerinin farklılıkları üzerinde durulmuştur. Her iki devletin dış politikalarının iç dinamiklerinden kaynaklı farklılıkları ve bu farklılıkların örnekler üzerindeki etkisi gözlemlenmiştir. Suudi Arabistan ve Katar'ın Arap Baharı öncesinde ve de sonrasında izlediği dış politikaların ortak güvenlik sorunu yaratıp yaratmadığı vakası da bu çalışmada incelenmiştir.

İkinci bölümünde ise, Körfez ülkelerinin bu halk hareketlerine yönelik genel tutumları, birtirdikleri tepkiler ve isyanların iç politikadaki sonuçları tartışılmıştır. Ayrıca Mısır ve Libya örneklerinden yola çıkılarak Katar ve Suudi Arabistan'ın dış politikalarındaki tutumları karşılaştırılmıştır. Dış politikaları farklı olsa da bölgesel dinamiklerin etkisiyle Arap Baharı sonrasında bir zeminde aynı çizgiye geldiği görülmektedir. Bu durum, Kopenhag Okulu'nun temsilcilerinden Barry Buzan'ın Bölgesel Güvenlik Teorisi (Regional Security Complex Teori) ile açıklanmıştır.

Method olarak karşılaştırma yöntemi kullanılarak, bölgesel güvenlik perspektifinde bu aktörlerin birbirleriyle nasıl 'karşılıklı bağımlı olduğu' aktarılmaya çalışılmıştır. Arap Baharı'nın getirdiği güvenlik kavramları değişti mi? Suudi Arabistan ve Katar'ın müdahaleciliği güvenlik politikaları mı çekildi? Neden bölgesel güvenliğe ihtiyaç duyuluyor? Genel olarak Arap Baharı olarak adlandırılan süreç belli bir amaca ulaştı mı? NATO müdahalesi Libya'yı kaotik ortama mı itti? Mısır'da darbe demokratik geçiş sürecini yok mu etti? Bölgesel güvenliği tehdit edecek ortak bir politika oluştu mu? Suudi Arabistan ve Katar'ın dış politikalarında ne gibi

değişiklikler oldu?’’ gibi araştırma soruları ile çalışmaya katkı verilmiştir. Bu çalışmada bölgede Körfez İşbirliği Konseyi’ne bağlı altı ülkenin sergilediği farklı politikalar ortaya çıkartılarak; bunların neden ve sonuçları irdelenmiştir. Bölgesel Güvenlik Teorisi temel alınarak yapılan çalışmada Suudi Arabistan ve Katar’ın dış politikalarında nasıl bir tutum izledikleri, Körfez ülkelerini de içine alacak şekilde ortak güvenlik politikasını nasıl oluşturduğu incelenmiştir.

Çalışmanın üçüncü bölümünde ise Arap Baharı’nın Suudi Arabistan ve Katar dış politikaları üzerindeki etkisi tartışılmıştır. İsyanlar sonrasında bölgede şekillenen düzen, güvenlik gerekçeleri ve sonuçları açıklanmıştır. Ayrıca, Mısır ve Libya’da Arap Baharı sonrası çıkan aktörlerin Suudi Arabistan ve Katar’ın güvenliğini ne yönde etkilediği sorusu da ayrıca açıklanmıştır. Her iki Kuzey Afrika ülkesinde yaşanan olaylar karşısında Suudi Arabistan ve Katar’ın ne yönde politik tavrı sergilediğine de vurgu yapılmıştır.

Dördüncü bölümde ise Arap Baharı sonrasında Mısır ve Libya’daki güvenlik anlayışı ve bu güvenlik anlayışının Suudi Arabistan ve Katar dış politikasına etkisi araştırılmıştır. Değişen dış politikalar ve dinamikler göz önünde bulundurarak oluşan tehditlerden tekrar gözden geçirilmiş; bu tehdit algısının Suudi Arabistan ve Katar dış politikaları üzerindeki etkisi irdelenmiştir.

Çalışmanın beşinci bölümünde bu çalışmanın tartışılması yapılmıştır. Arap Baharı sonrasında Suudi Arabistan ve Katar’ın dış politikalarının ne yönde değiştiği ve ortak güvenlik ihtiyacı üzerinde durulmuştur.

Tezin sonuç bölümünde ise, bu tehditlerin Suudi Arabistan ve Katar dış politikalarındaki somut çıktıları üzerinde durulmuş, güvenlik algılamalarının ne yönde değiştiği sonucuna ulaşmaya çalışılmıştır. Tezin yapacağı katkı ise, Körfez ülkelerinin dış politikalarını konu alan ilk Türkçe tez olma özelliğidir.

2. SUUDİ ARABİSTAN VE KATAR DIŞ POLİTİKASINA BAKIŞ

2.1 SUUDİ ARABİSTAN DIŞ POLİTİKASI

Suudi Arabistan dış politikası geçmişten bugüne kadar ki geçen sürede çeşitli kırılmalar yaşamış fakat herşeye rağmen var olan statükoyu devam ettirmeye gayret edilmiştir. Özellikle Soğuk Savaş döneminde, 1977 ve 1979 tarihlerindeki Suudi dış politikası Amerika Birleşik Devletleri'nin politikaları ile paralel bir şekilde yürütölmekteydi. Buna istinaden 1973'teki ekonomik bunalım ve akabinde gelen 1977 krizinde Amerikan Başkanı Regean ricası üzerine Suudi Arabistan petrol arzında bir dengeleme politikası göttü. Petro-diplomasi yoluyla dış politikasında istikrar ve statükonun korunmasından yana denge politikası izledi. Ekonomisine olan katkı bakımından Suudilerin ham petrol de zengin rezervleri var. Petrol İhraç eden Eden Ölkeler Örgütü (OPEC)'in de 1960'dan bu yana kurucu üyelerinden bir tanesidir (OPEC, 2015, Saudi Arabia).

Suudi Arabistan'ın geleneksel dış politikasındaki özellikler kültürel ve islami hususlar içermektedir (Ataman, 2012, s.12, Turkey and Saudi Arabia: Newly Discovered Partners?). Bu bağlamda, bedevi islamcılık denilen anlayışı gereği statükocu ve değişime açık olmayan bir dış politikayı argüman olarak kabul etmiştir. Bu da Suudi Arabistan'ın dış politikasındaki reform sürecinin önünü kapatmaktadır. Dış politikasındaki genel karakterislik özellikleri 1.Dini unsurlar, 2.Arap Milliyetçiliğine Bağlımlılık, 3.Bölgesel İstikrar 4.Petrol ve Dış Ekonomi 5.Statükonun korunması çabasıdır.

Suudi Arabistan dış politikası son dönemlerde Körfez İşbirliği Konseyi (KİK) içerisinde ciddi ölçüde önemli ve dominat bir görünüm kazandı. Buna istinaden yapılan yatırımlar ve ülkenin dışarıya açılımı henüz istenilen seviye de değil. Suudi Arabistan'ın elinde bulunan bir diğer husus ise dini unsurlar. Kutsal şehirler Mekke ve Medine'ye sahip Suudi Arabistan, İslam dünyası için önem arz ediyor buna istinaden müslüman dünyasında Suudi Arabistan'ın ayrı meşruiyeti var. Arap milliyetçiliği ise Vahhabilik gereği Suudilerin dış politikasında önemli

argümanlardan bir tanesidir. Vahhabilik, Selefilik'e dayanmakla birlikte 18.yüzyılda kurulan din içerisindeki siyasi hareketlerin başını çeker.

Suudiler nezdinde ise Vahhabilik, kültür haline gelmiş, körfez bölgesinde bunun yayılması adına çalışmalar yapılmıştır. 'Bölgesel istikrar' konusu ise Suudi Arabistan'ın dış politikasının olmazsa olmazları arasında yer almaktadır. İsrail, İran ve Türkiye üzerinden Suudi Arabistan çeşitli ittifaklara girebilmektedir. Özellikle İran'ın yayılmacılığı konusunda hem körfez ülkelerinin hem de Suudi Arabistan'ın endişe taşıdığı bilinmektedir. Petrol ve dış ekonomik nedenler ise, Riyad yönetiminin yine üzerinde durduğu unsurlarından bir tanesidir. Petrol arz ve gelirindeki dalgalanmalar dünya piyasalarını etkilediği gibi Suudi Arabistan yönetiminin ekonomi politikalarına yön verebilmektedir. Bir diğer önemli unsur ise statükonun korunmasına yöneliktir. Suudi krallığındaki haneden üyeleri uzun yıllar devletin çeşitli kademelerinde yer almış, statükoyu hem bölgesel hem de devlet nezdinde korumaya özen göstermiştir. Riyad'ın güçlü pozisyonu gerek iç konjonktor gerekse dışarıya doğru olan politika tavrından kaynaklanmaktadır. Henüz dönüşümünü sağlayamamış Suudi Arabistan'ın, dış politika konusunda reformlara gitmesi gerekiyor.

Abdülaziz İbn Saud'un Mekke ve Medina başta olmak üzere Nejd, El Hassa ve Hicaz da hakimiyet kurması ve sonrasında 1932 yılında gelen bağımsızlıkla Suudi Arabistan tabi olarak kuruldu. I. Dünya savaşı sonrasında İngilizlerin Körfez keşifleri sırasında ilk olarak Bahreyn, ardından Katar, Umman ve Suudi Arabistan'ı içeren petrol bulma çalışmaları vardı. Suudi Arabistan'da ilk petrol kuyusu 1938'de Dammam'daki saha da çıkardı. (Saudi Aramco Report 2015). Sonrasında gelen ihracat rakamları, ve petrol piyasasına Amerika Birleşik Devletleri'nden girmesi Suudi Arabistan'ı petrol devi yaptı. Petrol'ün çıkarılması hususunda AR-GE çalışmalarında bulunan İngiltere ve Amerika, bu neden Suudi Arabistan ile özel ilişkiler içerisinde olmuştur.

1973 yılındaki Arap-İsrail savaşı ardından gelen petrol ambargosunda Suudi Arabistan ve Batı bunalım içerisinde düşmüştür. Bu krizin gerçekleşmesini sağlayan

husus ise Suudi Arabistan'ın Arap ülkeleri ve Filistin'e desteğiydi. Suudi Arabistan, bir diğer düşman olarak gördüğü İran karşısında ise 1981 yılında öncülük ederek Körfez İşbirliği Konseyi'ni (KİK) kurmuştur (Gulf Cooperation Council, Global Security). İlk başta İran tehdidine karşı kurulan bu konsey sonrasında Avrupa Birliği'ne benzer sürece doğru gitmiştir. Ancak temeline bakıldığında Avrupa gibi siyasal birleşme için oluşmadığı görülmektedir. Ekonomik ve kültürel alanda ortaklıklardan bahseden Konsey için, ortak güvenlik ve ideolojik kaygılar giderilmektedir (Pinfari, 2009, s. 48).

KİK içerisinde Suudi Arabistan daha da aktif roller alabilmekte ve körfezin tüm dış politikasına yön verebilmektedir. Bu nedenle güvenlik şemsiyesi altına girmiş ve İran'a karşı ortak yaptırımda çıkarabilecek bir karar mekanizması kurmaya ihtiyaç duymuştur. Soğuk savaş sonrası yıllarda ise başlayan Kuveyt işgali ve I. Körfez savaşı (1991), Suudi Arabistan'ın eksik olduğu bir konuyu ön plana çıkarmıştı. Körfez ülkeleri petrolleri olsa da güvenlik bakımından İran'ın Şii yayılmacılığı ve Irak'taki Saddam tehdidiyle karşı karşıyaydı. Saddam'ın ortadan kalkması ve yerine gevşek federal yapıda Irak kurulması tehdidi ortadan kaldırdı.

İran konusunda ise hali hazırda bir tehdit olarak görülse de, Batı'nın İran ile P5+1 müzakereleri sonucu Nükleer Anlaşma (Full Text of the Nuclear Deal Agreement, 2015, The Washington Post) yapması Suudi Arabistan başta olmak üzere Katar, Umman, Kuveyt, Birleşik Arap Emirlikleri ve Bahreyn'in tepkisine neden oldu. Çünkü tüm Körfez ülkeleri savunma anlayışından yoksul bırakılmıştır. Suudi Arabistan, yalnız hissetiği bu dönemde İran'a karşı bölge politikalarını dengelemek amacıyla Türkiye'yi yeni bir müttefik olarak görmesi 'stratejik ittifaklar' dönemini açtı. Türkiye'nin çalkantılı o dönemlerinde Suudi Arabistan ile ilişkileri gelişmeye başlamış; 2003'e kadar bu ilişkilerde güven sorunu ve ön yargılar olmuştur. Suudi Arabistan, Körfez savaşı sonrasında güvenlik açığının ortaya çıkmasını bir dezavantaj olarak görse de bu daha sonraları Türkiye'den sonra Amerika ve İngiltere'yi dahil ederek güvenlik ve petrol arzından bölgesel bir korunmacı tavır takındı. 1990'lı yıllardan 2001 yılına kadar ki geçen süre de Suudi Arabistan

statükocu bir dış politika uygulamaktan kaçınmadı. 2001 yılında dünya'daki terör algısını değiştirecek olan 11 Eylül saldırıları Suudi Arabistan dış politikasında da değişikliklere neden oldu. 11 Eylül olayları Suudi Arabistan'ın önemli ailelerinden olan Ladin ailesinden geldi. El Kaide ile bağlantısı olduğu bilinen bu aile, Suudi Arabistan'ın önemli inşaat ve holdinglerini ayakta tutuyor.

Osama dışında diğer kardeşler Suud kraliyeti yanında yer aldı. 2001 yılından 2005 yılına kadar ki sürede Kral Fahd'ın vefatı sonrasında Kral Abdullah ülke başına geçti ve bölgesel dengelerin korunması adına işbirlikleri içerisine giristi. Özellikle Irak'ın işgali karşısında Arap toplulukları şok etkisinde kaldı. 3 Mart tezkeresinin Türkiye'den geçmemesi sebebiyle Suudi Arabistan'da bulunan Amerikan üssü, Irak işgali sırasında kullanıldı. Bu da Suudi Arabistan'ın 1973'ten 2003'ye kadar ki sürede dış politikasındaki değişiklikleri gösteren sonuçlar arasına girdi.

Türkiye'nin izin vermediği üs için, Suudi Arabistan ve Katar üslerinin kullanımı Araplar nezdinde tepki topladı. Özellikle Suudi Arabistan dış politikası 2003-2005 arasında sıklıkla eleştiriye maruz kaldı. Saddam sonrası ikinci bir şok dalgası bu sefer müttefik Amerika'dan gelmiş oldu, Suudi Arabistan teröre destek olmakla suçlandı. Suudi Arabistan, bu suçlamalar karşısında 2005 sonrasında politikasında çeşitli değişimlere gitti. 2005 yılında yönetime gelen Kral Abdullah ile Suudi Arabistan uluslararası arena da toplumla entegre olma çabası içerisinde girdi. Kapalı toplum yapısını dışarıya doğru açmak isteyen Riyad yönetimi, uluslararası örgütlere katılmayı da ihmal etmedi. Reformlaşma sürecine giren devlette Kral Abdullah'ın ağırlığı daha fazla hissedildi. Uluslararası örgütlerde yer alan, uluslararası antlaşmalara imza atma gibi birçok entegrasyona katkı sağlayan projelerle dışarıya açılım sağlandı. Kral Abdullah tüm bunları yaparken 2005-2007 arasında ülke politikaları da ciddi ölçüde değiştirdi. Politikalarda çok çeşitlilik, yeniden yapılandırma gibi içerde ve dışarıda farklı birtkım hususları gözettili. Petrol güvenliği konusunda Amerika'ya olan bağlılığı ortadan kaldırma için savunma sanayi de ciddi yatırımlar yaptı. Çok boyutluluk ilkesine de dayanarak ortadoğu da birçok ülkeye açık kapı politikası uyguladı. Öte yandan hem kendi

güvenliği hem de körfez güvenliği sağlamak amacıyla İran'a olan ambargo ve yaptırımları destekledi. İran'ın bölgesel politikalarını eleştirdi, ve Sunni blok ile de İran karşısında müttefik olmaktan kaçmadı.

Bu nedenle Riyad yönetimi, Tahran'ın bölgesel yayılmacılığına karşı çıktı. Irak'ta Suriye'de İran'ın muhalif olan gruplarına destek verdi. Mısır da ilk cumhurbaşkanı seçilen Muhammed Mursi'nin İhvan hareketine sıcak bakmadı. Çünkü Suudi yönetimi, tabanı zayıf olan bu hareketlerin iktidarlarını sürdüremeyeceğini iyi biliyor. Mısır'da görüldüğü gibi, İslami partilerin yönetim başarısızlıkları bir ülkenin demokratik geçiş sürecinde yıkıcı etkisi olabiliyor (Hamid, 2015, *Islamism the Arab Spring, and the Failure of America's Do-Nothing Policy in the Middle East*, The Atlantic Magazine). Bunu gören Suudi rejimi, özgürlük ve islami normlarla yoğrulmuş hareketi karşısına aldı. Arap Baharı esnasında özgürlük gösterilerinin kendine gelebileceğini düşünen Suudi Arabistan bu sebeple Muhammed Mursi sonrasında Abdulfettah El Sisi'ye desteklerini esirgememiştir. Bu nedenle Sisi'nin tüm politikalarına destek verip, Körfez'den Müslüman Kardeşleri uzaklaştırmak için Katar'a baskı yapmıştı.

Kral Abdullah dönemi Suudi Arabistan'ın politikalarında değişikliklerin yaşandığı ve kurumsallaşmaya doğru gidildiği dönemdir. Bu nedenle 2007 sonrasında Suudi Arabistan politikasında pozitif yönde bir değişimden bahsedilebilir. Kral Abdullah döneminde ise dış politikanın çift başlı olduğu görülüyor. Bu dönemde dış politika katmanlı bir yapıya sahipti. Öte yandan Abdullah ABD'yi göz önüne alarak Hamas–El Fetih arasında arabulucu rolü de oynamaya çalışmış, Batı dünyasının yanı sıra İslam dünyasıyla da iç içe temaslar kurulmaya çalışılmıştır. Kral Abdullah'ın pro-aktif dış politikası ülkeyi dışarıya açmış, yerli ve yabancı yatırımcılar Suudi Arabistan ile iş birliği için çaba göstermişlerdir.

Suudi Arabistan 2007 sonrası Arap Baharı'na kadar ki olan süreçte yeni partnerlerle yeni açılımlar yaptı. ABD konusunda tam bağımlı olmak istemeyen Kral Abdullah bölgesel ittifaklar içerisinde girdi. Özellikle Türkiye ile İslami çizgilerde buluşan Suudi Arabistan, hem kendi dönüşümünü hem de müslümanlar arasında eleştirilen

imajını düzeltti. Arap Baharı ve önceki süreçlerde Başbakanlık görevinde bulunan Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın müslüman dünyasındaki lider imajı oldukça etkiliydi. İslam dünyasının doğduğu topraklar olarak, Suudi Arabistan Türkiye'nin bu lider imajından rahatsız olsa da belirli alanda alan hakimiyeti sağlamasına da izin veriyor. Diğer yandan Suudi Arabistan, Venezuela, Rusya ve İran gibi ülkelerle de temas kurmaktan kaçınmadı.

Dış politika da Asya'da yatırımlar yapıldı. Kral Abdullah liderliğinin ilk yılında 2 hafta süre gelen Çin, Hindistan, Pakistan ve Malezya gibi ekonomik hacmi yüksek olan ülkelere ziyaretlerde bulunmuş; devletin Asya açılımına katkı sağlamıştır. Japonya ile de sıkı ilişkiler kurulmaya başlanmış; enerji, yatırım, ticaret gibi alanda ortak adımların atılmasına karar kılınmıştır. Dış politika da Asya'dan Avrupa'ya Latin Amerika'ya olan bu değişiklik Suudi Arabistan'ı uluslararası arena da daha da ön plana çıkarmış; enerji ve ticaret hususunda birden fazla partner bulmasını sağlamıştır.

Suudi Arabistan'ın bu hamlesi, dış politika da çeşitliliğe doğru gitmiş, Irak ve Filistin gibi bölgesel sorunlar da ele alınmıştır. Özellikle Rusya ve Fransa ile gerçekleştirilen bağ petrol diplomasi ve savunma sanayi açısından oldukça önem arz ediyor. Haziran 2007 de İspanya, Fransa ve Polonya'ya yapılan resmi ziyaretler ile Suudi Arabistan-Avrupa bağları güçlendirilmiştir. Avrupa'da bu dönemde gerçekleşen en önemli ziyaret Vatikan ve Almanya oldu. Katoliklerin ruhani lideri Papa 16. Benediktus ve Almanya Başbakanı Angela Merkel ile görüşme gerçekleşmiştir.

2010 Arap Baharı'na kadar ki süreç Suudi Arabistan için hem anlama da hem de ölç-tart politikası haline gelmişti. Özellikle Suudi siyasetçiler derin bir sessizlik içerisindeydiler. Suudi Arabistan'ı diğer ülkelere ayıran yegane unsur, şeriat kanunlarının Katar yada Birleşik Arap Emirlikleri kadar esnek olmayışıdır. Bu nedenle katı şeri kurallar Suudi Arabistan'a Arap Baharı'nı getirmedir. Cesaret ve özgürlük arayışını iktidar da değil, din temelli olduğu inanılıyordu; iktidarı ise Tanrı'nın bir aracı olarak benimsemiş; ve Vahabilik kültürüne göre karşı çıkarması

haram sayılmıştı. Bu nedenle Suudi Arabistan,'a Arap Baharı uğramadı. Ve ekseriyette, Suudiler sessiz devrim olarak adlandırabilecek çeşitli hakları kendi vatandaşlarına vermeye başladı.

Tahrir devrimi, Kaddafi'nin yıkılışı ve Suriye'deki kriz Suudi Arabistan'ın kendi politikalarını gözden geçirmesine vesile oldu. Bu nedenle Türkiye ile ilişkiler daha sıkı şekilde gelişirken, bölgesel gelişmeler sürekli olarak izlendi. Geldiğimiz nokta da ise, Mısır'da rüzgarın ters esmesi; Sisi tarafından yapılan darbenin fonlayıcısı olarak Suudi Arabistan rejimi görüldü. Tahrir Devrim'inden sonra Müslüman Kardeşler'in yükselişi Riyad yönetiminde iç güvenlik tehdidi yarattı. İslamcılığın daha demokratik normlarla yoğrulması, insanların özgürlükleri için Mısır'ın eski lideri Hüsnü Mübarek'in devrilmesi Suudi Kralı ve veliahtların korkmasına neden oldu.

Buna istinaden alınan kararlar Mısır'da darbeyi destekleyen kararlardı. Mısır'ın devrik lideri Muhammed Mursi Suudi Arabistan ile temas kurmaya çalışsa da Suudiler, Müslüman Kardeşlerle iletişim kurmaktan çekindiler. Darbeye giden süreçte Suudi Arabistan tepkisini ortaya sert şekilde koymadı. Ardından gelen süreçte ise Sisi hükümetine finansal yardımlar Suudi Arabistan başta olmak üzere Kuveyt, Birleşik Arap Emirlikleri'nden geldi.

Kral Abdullah döneminde dış politika da bunlar olurken ölümü nedeniyle başa gelen Kral Selman dönemi dış politika Suudi Arabistan açısından bir silkelenme dönemi olarak adlandırıldı. Selman tahta oturduğunda ilk olarak ziyaretini ABD'nin başkenti Washington'a gerçekleştirdi. Tüm bunlara istinaden Washington-Riyad arasındaki IŞİD yüzünden gerilen bağlar Selman döneminde esnekleşmeye başladı. Suudi Arabistan'ın IŞİD'e sponsor olduğu yönünde haberler Batı medyasında sıklıkla yer aldı.

Ancak Suudi kral, Suriye politikasında değişikliğe giderek farklı gruplara desteklerini geri plana çekti ve aynı zamanda IŞİD ve El Nusra gibi terör örgütlerine katılan vatandaşlarını da uyardı. Suudi Arabistan, IŞİD tehlikesiyle

karşı karşıya kalmasıyla birlikte sınır güvenliğini de artırma yoluna gitti. Kaldı ki son dönemde Amerika'nın küresel çıkarları için Suudi Arabistan'a bu konuda bir baskı yapmadığını, her ikisinin 2009 yılında terörizmle mücadele konusunda altın çağ yaşadıkları dile getirilmiş (The King and ISIS, 2015, Foreign Policy Magazine).

Suudi Arabistan her ne kadar IŞİD'e destekle vermekle suçlansa da İslam dünyasının hali hazırda sahip olduğu Vahabiliği ihraç eden en önemli müttefik olarak akıllara gelmektedir. İran karşısında ABD'nin müttefikidir (Friedman, 2015, The New York Times). Bu nedenle Suudi Arabistan politikası, Kral Selman ile kabuk değiştirse de Mısır gibi bazı konularda değişiklikten ziyade esnekleşmeye doğru yol almıştır. Batı ile iyi ilişkileri olan Suudi Arabistan gerek Mısır konusunda gerekse Suriye konusunda tek başına hareket etmediği görülüyor (Al Monitor, 2015, Does Saudi Defense Reshuffle Signal Change in Syria Policy). Kral Selman, ilk olarak Mısır politikasında esnekleştirmeye giderken sonrasında Suriye politikasını değiştirdi. Tahta oturduktan sonra Başbakan yardımcısından Eğitim Bakanına kadar hemen hemen tüm kabineyi değiştirdi. Kral Abdullah döneminde Suudi Arabistan yönetimde ciddi çatlakların oluşumunun devamına Kral Selman devam etmedi.

Kraliyet Divan Başkanı, Kral Abdullah'ın Özel Sekreteri, Biat Kurumu Genel Sekreteri Halid Tuvayciri'nin yönetimde etkili bir gücü vardı. Özellikle Tuvayciri'nin Selman'a karşı Kral Abdullah'ın oğullarını desteklediği biliniyordu. Kral Selman iktidara geldikten sonra hepsinin bu gücünü kesti (Bakir, 2015, Kral Selman'ın Dış Politikası: Değişimin Boyutu ve Fırsatlar, Al Jazeera Türk).

Suudi Arabistan'da dış politikanın değişiminin ana hatlarından bazıları bölgesel değişiklikler ve esnek ittifaklar dönemi oldu. Suudi Arabistan'ın Suriye ve Yemen de olan çıkmazı dış politikasını değişmesine neden olurken, Viyana da yürütülen nükleer anlaşma sonrası İran ve Amerika yaklaşması Suudi Arabistan'ın güvenliğini tehdit eden direk bir kırmızı çizgiydi. Yemen'de İran ve Suudi Arabistan'ın vekalet savaşı sonrasında olan gelişmeler Suudilerin Suriye politikasında geri plana çekilmesine, Viyana'da varılan anlaşma ise İran'a karşı

husumetin artmasına neden oldu. Keza İran meselesi Suudi Arabistan'ın bölgesellik iddiası için büyük bir engel oluşturuyor.

İran'ın nükleer konusunda anlaşmaya varması (Iran Nuclear Deal with U.S. agreement), Yemen'de yürüttüğü vekalet savaşı Suudilerin bölgesel hegemonyasına tehlike arz ediyor. Diğer yandan ise Suriye politikasında dönüşümün yaşanması oldu. Suriye politikasında Nusra ve IŞİD'e verilen desteğin geri çekilmesi, seçilmiş Suriye muhalefetine desteğin artırılması Suudilerin bir diğer kazanımı oldu.

Suudi Arabistan'ın İran ile sıkışan mücadele alanında yanında Türkiye gibi de arabulucu ve dost bir ülke bulması yeni dönem dış politikasının en büyük kazanımıydı. İki sunni ülkenin İslam dünyasındaki ağırlığı ve Türkiye'nin Arap Baharındaki izlediği politika; Suudi Arabistan'a ekstra bir prestij getirdi. Suudi Arabistan, Arap Baharı sürecinde dış politikasında Mısır haricinde sert bir duruş sergilemedi. Riyad, Mısır'daki bu dalgayı kendi güvenliği için iç tehdit olarak gördü. Mısır, Libya, Yemen ve Suriye'deki durumu göz önüne alarak Suudi Arabistan yönetimi dış politikasında güvenlik politikaları ön planda tutuldu.

2.2 KATAR DIŞ POLİTİKASI

Katar devleti hem işleyiş hem de geldiği kültür açısından farklılık gösteren devletlerden birtanesidir. Katar 1913 yılına kadar Osmanlı Devleti'nin Basra eyaletinin bir kazası iken, Osmanlı ordusunun ülkeden çıkmasının hemen ardından İngiltere ile anlaşma imzalamış, 1970'lere kadar yer altı zenginliklerinin işletim hakkını İngiltere'ye vermiştir. 1971 yılına kadar İngiltere'nin koruması altında kalan Katar, 3 Eylül 1971'te fili bağımsızlığını kavuştu (Katar Ülke Profili, 2013, Al Jazeera Türk). 2007 yılına kadar Katar, 3 Eylül bağımsızlığı için kutlarken bu tarihten sonra Emir Şeyh Hamad Al Thani'nin 18 Aralık kararnamesi ile bağımsızlığını bu tarihe aldı. Katar devletinin kurucu kabul edilen Casim Bin Muhammed Al Thani'nin 18 Aralık 1878'de resmi görevi başlamasıdır (Althani, 2012, Profile Books, s.41).

1990’larda patlak veren Körfez savaşı ve sonrasında Suudi Arabistan ile oluşan gerginlik ve itaat hususu Katar’ın dış politika da bağımsızlık davranmamasına neden olmuştu. Körfez savaşı sonrasında arabuluculuk ve çatışma çözüm odaklı politika edinen Katar’ın Suudi Arabistan ile yaşadığı sınır gerilimi bir dönem dış politikasına sekte vurmuştu. 1965 yılındaki sınıra uymayan Suudi Arabistan, 1992 yılında Katar sınırlarını girmiş; askerlerinin ölümüne neden olmuştu. Kanlı çatışmalara neden olan bu sorun Katar ve Suudi Arabistan’ın arasındaki en büyük husumet olarak gördü. Her iki devlet 1999 yılında imzaladıkları anlaşmayla buna son verdi.

1992-1995 arasında yaşanan sınır çatışmaları yüzünden Katar, Körfez politikalarında etki alanı kuramadı. Ardından gelen süreçte 11 Eylül saldırıları ve Hürmüz boğazında artan İran tehdidi karşısında stratejik bir partner ülke konumuna gelmiştir. Mart 2002 de ABD Başkan yardımcısı Dick Cheney’nin Katar ziyaretinde Amerika tarafından gizlice yapılan üssün tanıtımı yapılmıştır. Katar bundan sonrası için ABD ile terörle mücadele konusu altında ilişkiler kurmuş, ve İran tehdidi karşısında BAE ile anahtar ülke konumuna gelmiştir. 1990’lar da Doha yönetimi bağımsız politika çabaları gerçekleştirmek istese de Suudi Arabistan’ın dominant baskısı sonucu bu mümkün olmamıştır. Şeyh Hamad Bin Halife Al Thani liderliğinde ülke 2013 yılına kadar çağ atlamış ve dış politikasında çeşitli hususları gözetlemiştir.

Medya, diplomasi, eğitim, kültür, turizm ve ekonomi gibi konular Katar’ın açık kapı politikasının birer alt örnekleridir. Diwan yönetiminin stratejisi komşularla iyi geçinme, prestijli bir devlet yaratma ve dış politika da aktör olma üzerine kuruluydu. Katar’ın uluslararası alandaki başarının temelinde yatan neden anayasasında saklı. Anayasa; ‘Barış ve istikrarın sağlanması üzerine kurulu’dur (Katar Anayasası 7. Madde). Bu sebeple Emirlik dış politika da pragmatik davrandığı gibi, kendi çıkarlarını medya ve diplomasiyle marksimize eden bir yolu tercih etmiştir. Osmanlı’nın Basra vilayetinin Lahsa sancağına bağlı olarak kurulan bu devlet, Arap Baharı sırasında dış politikası parladı (Usta, 2012,

Katar Dış Politikasında Kelebek Etkisi, Zaman Gazetesi). Katar diplomasisi; inisiyatif alma yeteneği ve Marvick (Fuller, 2015, Qatar's Maverick Foreign Policy, Graham Fuller Web Site) politikaları ile uluslararası gündeme oturdu. Katar dış politikasının Ortadoğu'daki en zayıf yönü ilkesel sıkıntılara yol açabilecek "aidiyetlik" konusudur (Usta, 2012, Zaman Gazetesi). Dış politikasındaki Makyavelist tabanlı çıkar vurgusu ise bölgesel düzen de adına normal karşılanmaktadır. Bölgedeki İran tehdidi karşısında diğer 5 körfez ülkesi de benzer refleksler gösterebiliyor.

Katar dış politikasının diğer devletlerle gösterdiği benzerlikler: (1) Ekonomisinin büyük bir kısmını oluşturan petrolü ve doğalgazı kavramsallaştırarak 'Petro-diplomatik' argüman olarak dış politikasında buna yer vermesi, (2) İdari yapısının krallık rejimi olmasına rağmen çok çeşitli-demografik yapısıyla birleşerek diplomasi alanında bu özelliğinden aktif olarak yararlanmak isteyişi, (3) Petrol ve doğalgaz güvenliği konularını öncelikli politikalar arasında belirlemesi nedeniyle "enerji arzı" argümanına dış politikada sıkça yer vermesi, (4) Ekonomik refahın içeride ve dışarıda sürdürebilirliğidir. Katar dış politikası tüm bu değişkenler üzerinde ilerlerken içeride de sistemin demokrasi ile olan uyumuna azami özen gösterilmektedir (Usta, 2012, Zaman Gazetesi).

Katar, 2001 sonrasında özellikle Irak ve Afganistan savaşlarında ciddi rol oynadı. Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin çıkarmadığı 1 Mart tezkeresi sonrasında Türkiye'deki üslerden yararlanamayan Amerikan yönetimi, Suudi Arabistan ve Katar'daki askeri lojistik merkezini kullandı. Amerika ve İngiltere ile olan ekonomik ve savunma bazlı ilişkiler Katar'a yeni esneklikler de kattı. Özellikle medya sektöründe fenomen olan Al Jazeera yayın kuruluşu ile Katar uluslararası arenanın ortasına yerleşti. Kimi zaman terör örgütlerine finansal açıdan destek verdiği söylenirken kimi zaman gizli arabulucu rollerinin olduğu belirtildi. Medya'nın yanına eğitim ve diplomasi konularını da ekleyen Katar için bunların baş mimarı; Baba Emir olarak adlandırılan Şeyh Hamad Bin Halife Al Thani ve Prenses Mozah Bint Hamad Al Thani'dir.

Ülkenin yönetiminde sözü geçen her iki kişi, Katar'ın kalkınma projelerine büyük katkılar verdi. Katar Vakfı (Qatar Foundation Web Site) adlı çatı kuruluşu kurarak Katarlıların ve yabancıların kendi ülkelerinde eğitim görmelerini, sosyal bilimlere ve bilimsel çalışmalara yatırımları ülkeyi diğer körfez ülkelerinden ayırdı. Ülke de kurulan Amerika'nın önde gelen üniversiteleri Georgetown Üniversitesi, Virginia Teknik Üniversitesi, Northwestern Üniversitesi, Commonwealth Üniversitesi, Teksas Üniversitesi, Carnegie Mellon Üniversitesi gibi fakülteler Katar'ın sosyal, bilimsel ve teknik alanlarda ilerlemesine de katkı sağladı. Katar 2001 saldırıları sonrasında terörle mücadele konusunda Amerika'nın yanında oluşu körfezde kurulan ittifaklar konusunda kendisini rahatlatmıştı.

2010 yılına kadar ki süreçte Katar, iç dinamiklerini de ön plana çıkararak bağımsız bir politika geliştirdi. Bu politika yerini Arap Baharı sürecinde daha aktif olmaya itti. Al Jazeera Network'u ile büyük bir kitleyi etkilemeyi başaran Katar, bu medya ağını özgürlük ve demokratik haklar konusunda iyi kullandı. Açık yayın politikasına sahip Al Jazeera Arap dünyasına, “ayaklanın ve özgürlüklerinizi isteyin!” mottosunu iyi anlattı. Küresel ölçekli bir medya devi haline gelen Al Jazeera'nın uyguladığı bu politikalar Katar'ın dış politik argümanlarına güç kattı. Medya ve inovasyon da çığır yükselten Katar, eğitim ve öğretime yapılan yatırımlarla daha da güçlenecektir. Ekonomik alanda ise yatırım ve değerleri Katar'ın dış politik argümanlarının çeşitliliğini artırıyor. Katar dış politikası, Suudi Arabistan'ın petrolde Rusyalaşması örneğinden öteye geçebilir. Rusya ve Suudi Arabistan sahip oldukları doğalgaz ve petrolü dış politikada birer argüman olarak sunurken, Katar kendi enerji kaynaklarını ilk sıralarda siyasi hesaplar için kullanmamaktadır. Eğitim sektöründe ise Amerikan üniversiteleri ile çeşitli fakültelere ayırarak gerçekleşen sistem mevcut. Böylelikle Katar, farklı birçok alanda bireyleri yatırım aracı olarak görmektedir.

Doha da tüm üniversitelerin bulunduğu Education City adı verilen büyük bir çatı kampüs mevcuttur. Emirlik, burs ve esnek imkanlar sağlayarak yabancıların ülkeye gelişlerini hızlandırıyor. İç politika da Qatarization (Al-Subaiey, Bilinmeyen Tarih,

Brookings Doha) olarak bilinen Katarlılaşma kavramını eğitim alanında yer aldı. Medya ile kendi iç dinamiklerini dışarıya açtı. Hem iç politika da hem de dış politika da ciddi yol alan Katar, Arap baharı ile başlayan süreçte Mısır da özgürlük yanlılarına tam destek verdi. Tahrir de eski lider Hüsnü Mübarek'in devrilmesini medya yoluyla hızlandırdı. Libya da ise Kaddafi rejimi çökmeden önce muhaliflere silah yardımlarının olduğu yönünde iddialara karıştı. Arap devrimleri sürecinde Mısır da ise, Müslüman Kardeşler'in Doha yönetiminden destek bulması dış politikasındaki esnek ittifakını gösteriyor.

Emir'in koalisyon uçakları vurduktan sonra açık desteği de Araplar nezlinde bir psikolojik eşiğin aşılmasını sağladı. Arap Baharı furyasından etkilenmeyip bunu kendi çıkarları için ön safta kullanan devletler arasında yerini aldı. Mısır'daki 'Tahrir Meydanı'nda gerçekleşen devrimi canlı yayınlayan Katar medya devi Al Jazeera, Arap halkları arasında bir furya haline geldi. Meydanlardan yapılan yayınlar sosyal medya aracılığıyla da bir daha geniş kitlelere ulaştırılıp halkların isyanlarında onlara cesaret verdiği söylenebilir.

Katar medyası bunu öne çıkararak emirlikle yönetilen bir ülke olmasına rağmen, bu devrimlerden korkmadığını beyan etmiş oldu. Katar'ın bir diğer amacı ise Arap Baharı sırasında oluşan siyasal boşluktur. Rejimlerinin otoritelerinin sallandığını gören Doha yönetimi oluşan siyasi boşluktan faydalanıp Katar'ı küresel aktörlerin yanına çekmeyi başardı. Körfezin yüzölçümü bakımından küçük bir ülkesi olmasına rağmen hızlıca yükselen Doha, oluşan bu konjonktör de fırsatları iyi kullandı. Georgetown Üniversitesi Öğretim görevlilerinden olan 'Mehran Kamrava' Katar'ı kendi kitabında 'Marka Devlet' (Kamrava, 2013, s.91) olarak tanımlamaktadır. Katar 1990'lı yıllardaki Suudi Arabistan ile giriştiği sınır mücadelesi, 2000'li yıllarda reformize edilerek ulaşılmaya çalışılan vizyon, 2010 uluslararası arenaya çıkışı ve 2030 ulusal vizyonu ile körfez ülkeleri arasından çıkıp kendinden söz ettirmiş bir ülke konumundadır. Uyguladığı politikalar, arabulucuk girişimleriyle birçok farklı kıtada isyancılara sağladığı ekonomik ve lojistik yardımlarla kendinden sıklıkla bahsettirecektir.

Katar dış politikasının diğer ana dinamiklerinden biri olan Filistin meselesi tartışılması gereken ayrı bir konudur. Gazze'nin altyapısı için yapılan yardımlar, Doha yönetiminin Filistinlilere olan özel ilgisini gözler görüne seriyor. Katar, diğer körfez ülkelerine bağlı olmayarak kendi dış politikasını oluşturmaya çalıştı. Arap Ligi, Körfez İşbirliği Konseyi (KİK) gibi fonksiyonelliğini yitirmiş kurumlardan öte, pratik ve dengeli politikalar izlemeyi amaç edinmiştir. Katar'ın uluslararası arena da yer bulmasının nedeni de Arap Baharı sürecinde meydana gelen siyasi boşluktu. Bu siyasi boşluğu iyi dolduran Katar, söylemlerle Arap dünyasında fenomen haline geldi.

Katar, bu dalgalanmanın kendisini etkileyeceğini biliyor. Amerikan ordusunun merkez komutanlığı CENTCOM'un (United States Central Command Qatar Base) üssünde bulunduğu Doha'da emirliği Rusya ve Çin ile oluşturmak istediği enerji karteli çok yönlü dış politikasına en iyi örneklerdir. İran ile yürütülen diplomaside de bunu görmek mümkündür. İran, körfez ülkeleri tarafından 'tehdit oluşturan birinci ülke' konumundadır. Nükleer kapasitesinin gelişimi Katar'ı da aynı ölçüde korkuttuğu gibi, Katar kendi dış politikasında bunu bir ölçüde dengeleyebilmektedir. Katar, düşmanlarına karşı zayıf (weak) ve güç (power) dengelemesine gidiyor. Nükleer kapasitesi olan güçlü devletle beraber hareket ederek, zayıflığını 3.devletlere karşı pozitifçe çeviriyor (Glaser, C., 1997, s.189).

Bölgesel Suudi Arabistan ve İran rekabetini iyi değerlendiren Doha, gerek KİK dışında gerekse bire bir İran ile kapı diplomasisi yapmakta, tehditin karşısına tehdit çıkarak bunu ber taraf etmektedir. Katar'da 2013'ün Haziran ayında gerçekleşen Emir değişikliğinde Baba Emir (Hamad Al Thani), Ortadoğu da alışık olmayan bir değişiklik yaparak; tahtını oğluna devretti. Bu gelişme bölgedeki tüm dengeleri değiştirdi. Çünkü Modern Katar Devleti'nin kurucu olarak Hamad Khalifa Al Thani sıklıkla gösteriliyor; Katar halkı tarafından seviliyordu. Bu nedenle, Baba Emir'in yerine oğlu Tamim Al Thani'ye bırakması Katarlılar için tedirginlik yaratsa da iç politika da herhangi bir değişiklik yaratmadı. Emir Tamim, Babası Hamad Al Thani'nin yanında yaklaşık 10 yıldır bulunmuş; yurtdışı gezilerinde danışmanlık

yapmış genç bir lider. Dış politikadaki zekası, kabiliyeti, ve iç politika da babasının izinden gidiyor oluşu yeni Emir'in sevilmesine yol açtı. Emir Tamim'i başa geldiğinde Katar'ı dış politika da bekleyen birçok sorun vardı.

Muhammed Mursi'nin devrilmesi, Libya'da çatışmasının tırmanması, Irak ve Şam İslam Devleti'nin Suriye'de ilerleyişi ve Yemen'de Suudi Arabistan–İran savaşı, Katar'ın öncelikli konu başlıkları arasındaydı. Katar geçmişten bu yana körfezde Umman, Kuveyt ile arabulucu roller oynamış ve uzlaşmacı tutumunu diplomasi yoluyla iyi uygulayan devletlerin başında gelmiştir. Ülke anayasasında da yer alan barış ve istikrarın sağlanması üzerine kurulu bir devlettir. Bu yaklaşımı uluslararası sorunların barışçıl bir şekilde çözülmesi ve diplomasi işbirliğine dayanıyor. Baba Emir'den bu yana çatışması politikalardan her daim uzak kalmayı tercih eden Katar, Arap Baharı adı verilen süreçten önce arabulucuk ve çatışma çözümleri gerçekleştiren bir politika izliyordu. Post Arap Baharı, Katar'ın Monreo Doktrini oldu. Çünkü Arap Baharı sonrasında Katar, bölgesel baskılara boyun eğdi, ve kendi çabuğuna çekildi. Suudi Arabistan başta olmak üzere Mısır ve Libya politikalarını değiştir baskısı Katar'ın iç politikalara yönelmesine neden oldu.

Mısır da darbeden kaçan Müslüman Kardeşler üyeleri Katar'da ikamet etmektedir. Bu üyelerin Katar tarafından korunuyor oluşu tepkilere neden oldu. Suudi Arabistan ile normaleşen ilişkiler çerçevesinde; Müslüman Kardeşler üyeleri yurtdışına çıkarıldı. Sudan'dan Eritye'ye, Lübnan'dan Filistin'e, Somali'den Yemen'e kadar hemen hemen her bölgesel krizde Katar arabulucu oldu. Özellikle Lübnan'da Türkiye'nin bayrak taşıyıcı filosu Türk Hava Yolları'nın pilotlarının (Kanlı, 2013, Is Turkish Foreign Policy Successful? Hürriyet Daily News) kaçırılması sonrasında pilotların Katar Havayolları'na ait uçakla Türkiye'ye getirilmesi spesifik konularda Katar'ın nüfus etkisini gösteriyor. Arabulucuk rolleri, Katar'ın bölgesel hem de uluslararası seviye de tanınmasına, ön plana çıkmasını sağladı. 2007 yılında Libya'da tutuklu bulunan Bulgar hemşire ve Filistinli doktorlar grubu, Lübnan'da iç çatışmayı sonlandıran 2008 anlaşmasına katkısı sebebiyle uluslararası kamuoyunda takdir gördü.

Katar dış politikası, pragmatist ve denge hususlarını gözeten ve ayrıca dinamiklerini milli değerlerinden alan politikalar bütünüdür. Katar, barışçıl yönüyle kendini dışarıda gösterirken, Arap Baharı sırasında siyasi boşluğu değerlendirdi. Tarafsızlığını bırakıp olaylara medya ve finans yoluyla dahil oldu. Arabulucuktan aktif rol alıcıya kısa sürede geçen Doha yönetimi, Libya'nın eski lideri Muhammed Kaddafi'nin gidişini hızlandırdı. Libya saldırıları öncesinde muhaliflere destek vermekle suçlanırken, operasyonlarda Arap Birliği üyelerine iç çatışmasının sonlanması için asker gönderme çağrısında bulundu. Arap Birliği, yada KİK gibi işlevsel özelliğini yitirmiş kurumlarda bu politikalar karşısında şaşkınlığını gizlemezken, daha işlevsel modele doğru ilerleme kaydetti.

Mısır ve Libya'da müdahaleci tavrını koruyan Katar, Arap Baharı sonrasında ise; bu tavrı güvenliğe doğru bıraktı. Müslüman Kardeşler konusunda ciddi baskılar yemekle beraber, Libya'da teröristlere destek vermekle suçlandı. Mısır'da darbeden sonra Katar hariç, Körfez ülkelerinin Sisi yönetimine para akıtması Doha'yı zor durumda bıraktı. Kaldı ki gerilen ilişkilerde Suudi Arabistan ve Birleşik Arap Emirlikleri'nin elçiliklerini geri çekmesi ve sonrasında gelişen ilişkiler Katar'ı daha da yalnızlaştırdı. Emir Tamim, bölgesel denklemleri de göz önüne alarak Suudi Arabistan karşısında Türkiye'yi yanına aldı. Sunni ittifak içerisinde Mısır, Libya başta olmak üzere Suriye gibi meselelerde de müttefik bulabildi.

Katar, bölgesel konularda oluşan koalisyona destek verirken, Suudi Arabistan ile tekrar ilişki kurmaktan da çekinmedi. Körfez işbirliği içerisinde oluşturulmaya çalışılan Körfez Birliği projesi dışına çıkmadı. Bununla beraber, Monroe doktorini kendine ders edinip makyavelist politikalarına ara verdi. Bu da Katar'ın pro aktif dış politikasında nelere yapabileceği, dış politikasının ölçeksel büyüklüğü ve limitlerini belirgin şekilde çizdi. Gerektiğinde ilişki kurup gerekmediğinde ilişki kurmaktan kaçınan Katar'ın bu politikaları farklılık gösterebilir. Ancak bu politikalar bölgesel nedenlerden ötürü gerçekleşse de Katar'ın KİK içerisinde değil de bireysel hareket ettiğinin de bizlere olan kanıtı niteliği taşımaktadır. Bundan

dolayısı Katar'ın son dönemdeki dış politikasında esnek ittifaklar, kalıcı dostluklar ve bölgesel denge gibi unsurlar yer alıyor.

Esnek ittifaklar üzerine; Mısır gibi ülkelerle ilişki kanallarının kesilmemesi, kalıcı dostluklarda Suudi Arabistan ve Türkiye'nin stratejik işbirliği, bölgesel dengeler ise Amerika ve İran'ın politikalarının gözetlenmesi ve yorumlanması gibi neden-sonuç ilişkisine bağlı bir yapısal tutumu vardır. Katar dış politikası bu nedenle bölünmüş bir şekilde kısa ve uzun vadeli hareket kabiliyetine sahiptir. Dış politika da önemli bir diğer husus ise dış politika yapımcılarının medya yoluyla dış politika yapım sürecine katkı vermesidir.

Katar uygulamaya koyduğu politika için uluslararası basında bunu sıklıkla dile getirir yada bu politikanın neden ve ne şekilde olduğunu uluslararası alana nakletmeye çalışır. Libya da patlak veren çatışma ortamından kaynaklanan sorunsallar Kaddafi'nin çöküşünü hızlandırmıştı. Bu bağlamda uygulamaya koyulan medya gücü, arka planda muhaliflere verilen yardımlar Libya'da tarafları savaşa itti. Kaddafi'nin çöküşünü anlatabilen Katar, neden çekilmesi gerektiğini körfez halklarına anlatamadı. Bunun gibi birçok konuda farklı politik anlayışa sahip olan Katar, dış politikasındaki hatalarını medya yoluyla da kapatmayı başardı.

2.2.1 Suudi-Katar Dış Politikasında Çatışma Alanları

Suudi Arabistan ve Katar arasındaki sürtüşme yalnızca Arap Baharı ile süre gelen bir geçmişe sahip değildir. Her ikisi de temelinde aynı kültür ve gelenekten gelmiş olsa da, sorun daha geçmişe dayanmaktadır. Suudi Arabistan ve Katar dış politikasındaki çatışma alanları iki şekilde incelenebilir. Arap Baharı öncesi dönemde Suudi Arabistan ve Katar dış politikada paralellikler kurmuş, her ikisi de körfezi İran tehdidine karşı korumuştur. Suudi Arabistan'ın dominat yaklaşımı Katarlılar tarafından kabul görmüş; kaldı ki 1992 yılında sınır çatışması olmasına rağmen günümüzde herhangi bir husumet duymamışlardır (Seddiq, 2015, The Washington Institute).

Katar, Suudi Arabistan ile liderlik yarışı içerisinde olmamış ve de Riyad ile uyum içerisinde olmaktan çekinmemiştir. BAE'nin Riyad yanlı tavrı ise, Katar'ı uzaklaştırmış; her iki devlet Katar'a karşı dış politikasında farklılıklara doğru gitmiştir. Arap Baharı'na kadar ki süreçte çok fazla diplomatik olaylar olmamışken; 2010 sonrasında Katar merkezli Al Jazeera, Suudi Arabistan yönetiminin tepkisini çekmiştir. Katar, Arap Baharına kadar ki süreçte uzlaşmacı ve arabuluculuk rolünden çıkmamış, ancak 2010 sonrası aktif dış politikaya doğru geçmiştir.

Doha'nın aktif dış politikası, Suudi Arabistan yönetimini tedirgin etmiştir. Medya, Eğitim, Siyaset ve Sanat alanında hızla ilerleyen Katar'ın reformanist tavrı Körfez ülkelerinde tedirginlik uyandırdı. Kaldı ki, Suudi Arabistan, Kuveyt, BAE ve Bahreyn; Katar'a karşı pasif politikalar geliştirmeye çalıştı ve Körfez de yalnızlaştırdı. Suudi Arabistan ve BAE'nin büyükelçiliklerini çekmesi, sonrasında yaşanan olaylar Suudi Arabistan ve Katar'ı dış politika da çatışma içine sokmuştur. Mısır konusunda devrik lider Muhammed Mursi'ye kapalı kapılar arasında destek veren Katar'a karşı Suudi Arabistan Sisi yönetimine destek vermiştir. Müslüman Kardeşleri terör örgütü tanımlaması içerisinde gören Riyad, özgürlükçü bu ateşin kendi topraklarına gelmesinden oldukça tedirgin. Bu sebeple Müslüman Kardeşler'in Körfez ülkelerinde ikamet etmesinden oldukça rahatsız.

Libya konusunda ise Katar, muhaliflere destek verip koalisyon içerisinde yer almış; Suudi Arabistan ise ön plana çıkmak istemese de Libya'da Kaddafi'nin gidişine karşı çıkmamıştır. Petrol arz dengeleri bunun önemli sebepleri arasındaydı. Her iki ülkenin dış politikasındaki şiddetli çatışma alanı Suriye meselesi. Suriye konusunda baştan bu yana muhaliflere destek veren Katar, Suriye'nin Dostları Grubu Çekirdek Toplantılarını Doha'da yapılmasına mücadele etmiş; Muhaz Hatib, Halid Hoca gibi başkanlık eden muhalif isimleri Doha'da ağırlamıştır. Suriye'de Esed rejimi ile muhaliflerin başlattığı süreçte kanlı çatışmalar yaşanmış; ülke koasa sürüklenmişti.

Suudi Arabistan ise Rusya-İran faktörünü göz önüne almış ve buna bağlı olarak da Suriye'de farklı gruplara destek vermiştir. Suriye'de özellikle Nusra ve IŞİD (Irak Şam İslam Devleti)'e kendi vatandaşlarının katılımını önleyemeyince Suriye

politikasını gözden geçirmiş ve muhaliflere destek vermeye başlamıştır. (Hashem, 2015, Qatar Resets Its Syria Policy, Al Monitor). Sınır güvenliğinde sıkıntılar yaşayan Suudi Arabistan, IŞİD karşısında Suriye muhalefetine destek noktasına çekildi. Suriye de birçok gruba destek vermekle suçlanan Riyad, Suriye’de krizine müdahil olmak istemedi. Bu da Suudi Arabistan’ın tıpkı Libya’da olduğu gibi Suriye’de pasiflikten yana olduğu yönünde yorumlandı. Suudi Arabistan birçok mesele de olduğu gibi Libya ve Suriye krizlerinde koalisyon içerisinde gözlemci ve lojistik destek vermiş; Birleşik Arap Emirlikleri gibi ülkeleri ön plana çıkardı.

Libya ve Suriye’de BAE koalisyon içerisinde yer almış ve savaş uçaklarıyla askeri destek sağlamıştı. Mısırda ise, Sisi yönetimine finansal destek vermiş; Suudi Arabistan’ın askeri gücünün çıkmadığı yerlerde kendisi askeri bir unsur olarak ön planda durmaya gayret göstermiştir. Bu bağlamda BAE, askeri gücünü ön plana çıkararak Suudi Arabistan ile paralel politikalar izlemekten kaçınmamıştır. Suudi Arabistan hem askeri hem de finansal gücünü iyi koruyup, Ortadoğu da etkili faaliyetlerde bulundu. Özellikle, İran yayılmacılığına karşı Türkiye gibi bölgesel ölçekli devletlerle ittifak yapmaktan kaçınmadı.

Suudi Arabistan’ın baskıcı politikaları nedeniyle Kuveyt Umman ve Katar gibi ülkeler dış politikasında belirli yönde kararlar alamadı. Suudi Arabistan ve Katar dış politikasında çatışma alanlarından bir tanesi İran meseledir. İran konusunda Katar’ın esnek olan yaklaşımı Suudi Arabistan tarafını rahatsız etmiş, Katar’ın İran ile ilişkisinin önüne bir set koymaya çalışılmıştır. Suudi Arabistan’ı ise bu parantezde zorlayan tek ülke Bahreyn oldu. Halkın Şii, İktidarın Sünni olduğu Bahreyn de İran politikaları Körfezdeki huzuru bozmaya yetti. Suudi Arabistan’ın Qatif kentinde yaşanan zamansal gerginlik, Suudi topraklarında iç huzursuzluğa da neden olabiliyor. Suudi Arabistan ve Katar; Libya, Suriye ve Mısır başta olmak üzere farklı konularda yol ayrımı yaşamaktadır. Oluşturulmaya çalışılan ‘Körfez Birliği’ (Gulf Union), Suudi Arabistan dış politikasının bölgede geleceği için önem taşıırken, diğer Körfez ülkelerinin Suudi güvenlik çatısı altına gireceği kaygısı da oluşturmaktadır. Bu sebeple, dış politikalarındaki müdahaleci değişimler, dönemsel

olarak güvenlikçi politikalara doğru gitmektedir. Bu da Suudi Arabistan ve Katar'ın benzer refleksler gösterdiği, ancak farklı politikaları amaç edindiğini gösteriyor. Bu ise tamamen kendi iç dinamiklerinden kaynaklanmaktadır.

Arap Baharı sırasında Mısır ve Libya'da farklı politik argümanları amaç edinse de Arap Baharı sonrasında bu tutumları ortak güvenlik politikaları ekseninde değışti. Bu ortak zemindeki tutumlarını ise ortak güvenlik kaygıları oluşturdu. Ancak her ne kadar çatışmacı yada müdahaleci tavırlar alınsa da her iki ülkenin olası 'Körfez Birliği' içerisinde ortak politika da buluşacağı dile getirilmektedir. Suudi Arabistan ve Katar, kendi içerisinde tutumlu olarak politik çıkarları olsa da dış politika söz konusu olduğunda ayrışmalara gidebilmektedir. Bu da olası birliğin 'ortak güvenlik' noktasında engellerinden biridir.

3. ARAP BAHARI GÜVENLİK ANLAYIŞI

3.1 ARAP BAHARI

3.1.1 Arap Baharı ve Getirdiği Güvenlik Kavramı

26 yaşında Tunuslu Muhammed Buazizi bir Pazar yerinde kendini yakması sonrasında buna tepki olarak Tunus halkı sokaklara çıkmıştı ve böylece ‘Arap Baharı’ olarak adlandırılan süreç başlamış bulunmaktaydı. Tunus halkı işsizlik, ifade özgürlüğü, yaşam kalitesindeki düşüklük sebebiyle gösterileri ülke geneline taşıdı ve yeni Tunus için isyan etti. Tunus’taki bu isyan model oluşturup, diğer Arap ülkelerine de kayınca domino özelliği gösterdi. ‘Yasemin Devrimi’ adı verilen isyanla Zeynel Abidin Bin Ali 23 yıllık iktidarını bıraktı. Arkasından yapılan seçimlerde ise İslamcı olarak adlandırılan Nahda Partisi birinci oldu. Ortadoğu da başlayan bu dalgalanmalar Kuzey Afrika’daki diğer ülkelere yayıldı. Tunustan sonra Mısır’da Hüsnü Mübarek, Libya’da ise Muammer Kaddafi rejimi fiilen sona erdi.

Mısır tarihinin ilk seçilmiş Cumhurbaşkanı Muhammed Mursi, 2013 Temmuz başlarında atadığı Savunma Bakanı ve Genelkurmay Başkanı Abdulfettah El Sisi tarafından yapılan darbeyle devrildi. Tahrir meydanının verdiği özgürlükçü ruh yerine eski mübarek rejiminin ruhunu aldı. Arap Baharı bundan sonraki süreçte geriye doğru gitmeye başladı. Bahreyn’de ayaklanmaların bastırılması, Suriye’de iç savaş Arap Baharı’nın getirdiği özgürlükçü yaklaşımı geri itti. En kanlı çatışmaların yaşadığı, insanların özgürce yaşamak istediği Suriye, Arap Baharı için son durak oldu. Esad yönetiminin şiddet içeren baskı rejimi var olan protestoları iç savaşa dönüştürdü. Suriye’de beş yıldır devam eden iç savaşta 300 bine yakın insan hayatını kaybetti.

Kimyasal silahların, varil bombalarının kullanıldığı; BM hukukuna göre her türlü ihlallerin yapıldığı kanlı savaş hala sürüyor. Yaklaşık 2 milyona yakını Türkiye’deki kamplardan olmak üzere 4 milyonun üzerinde insan mülteci olarak sığınma talebinde bulundu. Arap Baharı’nın en kanlı çatışması olarak bahsedilen

Suriye iç savaşı, gelinen noktada düşünölmeyecek derece de ileriye doğru gidiyor. Kanlı savaştan faydalanan terörist yapı ve gruplarda Suriye’de savaşın bir parçası oldu. Buna istinaden tüm güvenlik paradigmaları bu süreçte değışti.

‘Suriye olabiliriz’ korkusuyla özgürlük için seslerini çıkaramayan birçok ölkö oldu. Bu da aktörler arasında yeni müdahale ve güvenlik kaygıları oluşturuyor. Mısır’da Tahrir meydanına Hüsnü Mübarek’e bağı atlı birliklerin girip insanları ezmesi, bu müdahale ve güvenlik ikileminin örneklerindendir. Müdahale artıkça devletin güvenlik problemi daha da arttığı gibi, kısıtlayıcı hususların kaldırılması arayışlarına dinamikleri oluşturdu. Arap Baharı’nın son durağı olarak bilinen Suriye’de durum iç savaşı derinleştirdi, esen rüzgarı terse çevirdi. Suriye’de çatışma ortamının beklenmedik şekilde iç savaşa dönmesi Arap Baharı sırasında yeşeren umutların yitirilmesine neden oldu.

3.1.2 Bölgesel Güvenlik Teorisi (Regional Security Complex Theory)

Tunus’ta başlayan Arap Baharı süreci Mısır, Libya, Yemen, Suriye ve Bahreyn olmak üzere Fas, Irak, Kuveyt, Suudi Arabistan ve Ürdün’de de etkili oldu. Özellikle süreçte yaşanan kırılmalar ve kısıtlamaların ortadan kalkması, Arap toplumlarındaki güvenlik algısını değıştirdi.

Bölgesel ölçekte karşılıklı güvenlik ihtiyaçlarının artması, bölgesel güvenlik kompleksi yaratmaktadır. Çatışma bölgelerinde ağırlık noktanın aynı oluşu, güvenlik kavramını daraltmadığı gibi genişletmektedir. Bu sebeple müşterek bir güvenlik kimliği oluşturduğu söylenebilir. Uluslararası sistemin yeni ittifakları esnek çatışmacı müdahalelerde yer alabildiğı gibi, bunu hususu bölgesine yayabilmektedirler. Tunus’ta başlayan özgürlük hareketi Mısır ve Libya’yı etkilediğı gibi, Suriye’deki çatışmacı durum Türkiye ve Irak’ı doğrudan vurabilmektedir.

İngiliz akademisyen Barry Buzan'ın Bölgesel Güvenlik Yapısı Teorisi (Regional Security Complex Theory) Arap Baharı'ndaki karşılıklı bölgesel oluşturmaya iyi örneklerden bir tanesidir. Buzan'a göre bu ittifaklar; çatışma ortamında dinsel, kültürel gibi mezhzepsel ayrılıklar ekseninde değil, alt tabanda gerçekleşecek olan aktörler içi bir yapıdır. Bu yüzden devlet veya aktörlerin tehdit algılamaları birbirleriyle doğrudan bağlantılıdır. Bir aktörün/devletin güvenliği karşılıklı olarak diğer aktörü/devleti etkileyebilir. Güçler dengesi, karşılıklı bağımlılık ilkesi doğrultusunda bölgesel güvenlik dengesi oluşturabilir. Bu nedenle bölgesel güçler birbirlerini yakınlaştıran yada uzaklaştıran birer unsur olarak yer alırlar. Bu unsurlar bağımlı ve bağımsız değişken olarak ele alınabilir.

Samuel Huntington'un medeniyetler çatışmasıyla ortaya çıkan güç unsurunda kültürel kodlar incelenmişken; bölgesel kompleks güvenlik algılayışı filı algılamalar olan asker, siyaset ve toplumsal yapı taşlarıyla ele alınmıştır. Huntington, Mısır gibi ülkeleri kültürel kodlarla köprü ülke olarak ele almıştır. Bölgesel güvenlik anlayışında da olduğu gibi buna benzer yapılar ortak bir payda ele alınmış; bu yapılan bölgesel güç dengeleriyle olan ilişkileri ve sonuçları incelenmeye çalışılmıştır. Libya ve Mısır örneklerinde olduğu gibi, bölgesellik ve güvenlik farklı şekillerde değerlendirilebilir.

Bir grup ülkenin temel güvenlik kaygılarının, gerçekçi bir şekilde birbirinden ayrı düşünölemeyecek kadar birbirine bağlanması bölgesel güvenlik kompleksidir (Buzan, 1991, s.190). 'Güvenlik' kavramı ekonomik, toplumsal ve çevresel unsurları içerisinde alan bir konu başlığı olarak ortaya çıkmaktadır. Ekonominin kötü ve otoriter rejimlerin var olduğu ülkelerde devrimler hızlı şekilde halk ayaklanmalarıyla gerçekleşebilir. Bu bağlamda bölgesel güvenlik teorisinde bölgenin güvenlik ayraçı yeni bir kompleks içerisinde değerlendirmek mümkündür. Bölgenin kendi iç güvenliği ile ilişkili olabilir. Bu nedenle bölgesel güvenlik yönetimi gelişme ve kalkınma da önemli yer tutar.

Bölgesel güvenlik anlayışı karşılıklı bağımlılık yarattığı gibi, bu karşılıklı bağımlılık kimi zaman ölçek de arttırmıştır. Güvenlik bağımlılıkları bölgesel

yapılar içinde yer alan aktörler arasında, dışında kalanlara nazaran daha yoğundur (Buzan, 2003, s.4). Bu tehdit algılamaları doğrudan bağlantılıdır, güvenlik bağımlılığı yaratmaktadır; bir aktörün güvenliği bölgedeki diğer aktörlerin güvenliğinden ayrı düşünülemez hale gelir (Buzan, 2003, s.44).

Bölgesindeki devlet yada aktörlerin güç mücadelesi, tarihsel dostluk ve düşmanlık geçmişi karşılıklı bağımlılığı oluşturan etkenler arasında yer aldığı söylenebilir. Böylelikle bölgesel güç yapılanmaları söylemler yada yumuşak güç (soft power) üzerine inşaa edilmiş değil; bölgesel güç dengeleri ve bağımlılık üzerine kurulmuştur. Buzan'a göre bölgelere çatışmanın ve bölgenin güvenlik analizi de yapabilmek için sadece güç odaklı bakış açısı yeterli değil. Alexander Wendt'in uluslararası roller sınıflandırmasında bu sürecin üç aşaması vardır. Bunlardan ilki zorlama yoluyla, ikincisi çıkarlar doğrultusunda kendi iradesiyle, üçüncü ise meşruiyet temelindedir. Üç yöntem ile devletler kendi aralarında bir korelasyon yaratıp karşılıklı bağımlılık oluştururlar (Wendt,1993, s.19). Devletler arasındaki bu etkileşim karşılıklı bağımlılık yaratır, bu bağımlılık büyük ölçekte bölgesel güvenlik iklimine dönüşebilir.

Bir devletin güvenliği için tehlike oluşturabilecek bir durum öteki devlet için tehlike arz etmeyebilir. Bu nedenle, Suudi Arabistan ve Katar ortak güvenlik anlayışına ihtiyaç duymadı. Örneğin; Müslüman Kardeşler Suudi Arabistan nazarında güvenlik ve terör problemi oluştururken, Katar nezdinde herhangi bir tehlike arz etmez. Bu nedenle Suudi Arabistan, Müslüman Kardeşlerle mücadeleye güvenlik perspektifinden bakarken Katar muhalif saikiyle bakabilmektedir. Bu örnekte açıklandığı üzere her iki ülkenin politikalarındaki ayrışma görülmektedir. Dış politikadaki farklılık Arap Baharı sonrasında bölgesel dinamiklerden dolayı dış politikadaki farklılıklar kapanmaktadır. Bunu da ortak güvenlik sorununu irdeleyen Barry Buzan'ın bölgesel güvenlik politikasıyla açıklanabilir.

Buzan'ın bir diğer değindiği konu ise tehdit karşısında yoğunluk içerisinde bulunan devletlerin güvenlik politikalarını tekrar gözden geçirirken diğer komşu devletlerinde dış politikalarını gözlemlediği yönündedir. Suudi Arabistan ve Katar

ortak güvenlik politikası oluştururken; Körfez ülkelerini bu güvenlik politikalarına dahil etmektedir.

Bölgesel güvenlik teorisinin önemi tam da bu noktada ortaya çıkıyor. Bir tarafı etkileyen yada etkileyebilecek potansiyel tehlike bir başkası için tehlike oluşturmuyor. Ancak hepsini ele aldığımızda bölgenin getirmiş olduğu durumlar tehlike oluşturan husus için ortak bir güvenlik anlayışına ihtiyaç duyuyor. IşİD konusu ise verilebilecek başka bir örnektir. IşİD, Libya ve Mısır nezlinde bir güvenlik problem oluşturabildiği gibi bu durumu tüm Kuzey Afrika'yı etkileyebilmektedir. Ancak aynı terör  rg t  Katar yada Suudi Arabistan topraklarında bir tehlike oluşturmuyor. Katar dışında tüm Körfez  lkeleri Müslüman Kardeşleri terör  rg t  olarak görürken, IşİD'in kendi topraklarında eylem yapmaması sebebiyle 'pasif terör  rg t ' olarak görüyorlardı. Ancak IşİD'in Kuveyt'te cami saldırısı tüm Körfez  lkeleri pasiflikten aktifliğe doğru geçirip hareket etmesine neden oldu.

Tüm aktörler bölge için bunun bir tehlike olduğunun farkına vardığında IşİD mevzusu tüm bölge için bir güvenlik ikilemi haline gelecektir. Bölgesel güvenlik teorisi bu bağımlılık içerisinde kendisini göstermektedir. Bir  rg t yada yapı tüm bölgeyi tehdit ettiğinde 'ortak güvenlik' ihtiya ını ortaya çıkarmaktadır. Suudi Arabistan ve Katar'ın Müslüman Kardeşler ve IşİD konusunda izlediği 'ortak güvenlik' politikası oluşmuştur.

3.2.1 Neden Bölgesel Güvenlik Perspektifine İhtiyaç Duyarız?

Bölgesel güvenlik teorisinde aktörler için düşük, orta yada yüksek seviye oluşturabilecek bir güvenlik ikilimi oluşturabilir. Bu bağlamda bölgesel bir ittifak içerisinde yer almaları gerekmektedir. Aktörler kimi zaman birtakım tehditlerle tek başına mücadele edemeyebilir. Bu tehditler ise tek devleti değil, birden fazla devleti hedef alabilirler. Bu da bölgesel bir güvenliği tehdit eden bir durum oluşturabilmektedir. Bölgesel güvenlik teorisi tam da bu durumda ortaya çıkıyor.

Devletler için tehlike arz edebilecek, bölgeyi tehlikeye atabilecek durumlara karşı hazırlık olmak yada bu durumları bertaraf edebilecek güvenlik perspektifine sahip olmak bunların en başında geliyor.

Sovyet Sosyalist Cumhuriyetlere karşı kurulan Kuzey Atlantik İttifak Örgütü (NATO) bölgesel güvenlik perspektifinin getirdiği en büyük ittifak örgütüdür. Ülkeler bu bazda bir yapılanmaya, bölgesel güvenliğini garanti altına alan bir ittifaka ihtiyaç duyabilirler. Bu ittifaklar bölgesel konuları ilgilendirebileceği gibi dünya güvenliğini de ilgilendirebilir. Avrupa kıtasını ve Atlantik'i içine alan bu ittifaklar bakış açısı güvenlik perspektiflidir. Devletler bulundukları zaman itibariyle bir güvenlik ittifakına ihtiyaç duymadığı halde bu ittifaklar içerisinde yer almak isteyebilir. Örneğin kara ve deniz gücü iyi durumda olan Fransa bu ittifak içerisinde. Fransa, kendi bölgesini ilgilendiren güvenlik paradigmalarına duyarsız kalmayıp, NATO içerisinde olmayı kabul etmiştir. Bir diğer örnek ise, KİK İran'dan gelebilecek her türlü tehdidi karşı bölgesel güvenlik işbirliğine girmiş,

Körfez ülkelerine yeni bölgesel güvenlik paradigmaları sunmuştur. Ordusu güçlü olan Suudi Arabistan ise, bu ittifaka ihtiyaç duymuştur. Devletlerin tehlike oluşturan yada arz eden durumlar karşısında farklılık yaratmaktan ziyade tek bir güvenlik çatısı altına girme ihtiyaçları günümüz güvenliği açısından önemlidir. Bir devletin güvenlik durumu başka bir devletin güvenliğini tehlikeye düşürecek kadar etkileyebilmekte, bölgesel güvenlik sorunlarına kapı açmaktadır. Bu nedenle devletlerin bulundukları coğrafya itibariyle güvenlik ittifakları içerisinde girmesi doğaldır. Güvenlikle ülkelerin birbirleriyle griftli yapı içerisinde olması ortak güvenlik ihtiyacına o ülkeleri itebilir. Bu da güvenlikte ihtiyacında bölgesel birlikteliği artırır, ülkelere yeni bir perspektif sunar.

3.2.2 Bölgesel Güvenlik nedir?

Bölgesel güvenlik anlayışı, güvenlik kavramından yola çıkılarak çeşitlilik göstermektedir. Kopenhag Okulu'nun temsilcilerinden olan Barry Buzan'ın

güvenlik kavramına getirdiği eleştirel bakış açısı uluslararası alanda bölge tanımı üzerinde güvenlik araştırmaları yapılmasına katkı sağladı. Uluslar bu bağlamda kendilerini etkileyen iç ve dış tehditlere karşı durup bu tehditlerden oluşan zararı en aza indirmek maksadıyla bir güvenlik stratejisine gitti. Bu tehdidin kendi ülke sınırları içerisinde halledilmesini imkansız görüp bölgesel bir alanda işbirliklerine gittiler.

Bu bölgesellik kavramı tehdidin ülkeyi değil, ülkeleri etkilediğini ve bölgesel güvenliği tehlikeye attığını ulus uluslararası kamuoyuna gösterdi. Güvenlik stratejisini izlemek, tehdidin kaynağındaki nedenlere inerek tehlikeyi ortadan kaldırmakla mümkün olabilir (Buzan and Waever, 2003, s.187-229). Bu nedenle strateji belirlerken geleneksel anlayışın dışında kalan ve işbirliğine müsait bir anlayış ortaya çıkmaktadır. Güvenlik kavramı esasen bölgeselliği de içine alarak, yeni bir kavram olarak karşımıza çıkıyor. Ulusal güvenlik ve uluslararası güvenlik gibi gibi içeriden dışarıya doğru bir bölgeyi içine almaktadır. Bu sebeple bölgesel güvenlik kavramı bir değil, birden fazla ulusun etkilediği bir güvenlik teorimi haline geliyor.

Bölgesel güvenlik ilişkileri, değişkenler arasında farklılık göstermektedir. Devlet ve sistem ilişkisi içerisinde devletin güçlü oluşu bölgesel güvenliği olumlu yada olumsuz şekilde etkileyebilir. Geçmişten bu yana devletlerin bulunduğu coğrafya koşulları, bölgenin kendi arasındaki dinamikleri değişkenler arasında farklılık arz etmektedir. Bu farklılıklar belirli bir güvenlik teori etrafında toplanıp çatı bir güvenlik ilişkisi de oluşturur. Örneğin; Avrupa Birliği verilebilecek örneklerden bir tanesidir. Avrupa Birliği içerisinde güvenlik tüm bir Avrupa kıtasına yansımış; uluslar bir yerdeki güvenliğin başka bir ulusun güvenliğini tehlikeye düşüreceğini hesap ederek Avrupa'nın tüm güvenliğini egemen bir topluluğa yetki devri yaparak vermiştir. Güvenlik denilince akla, askeri güvenlikten öte bilgi güvenliği, istihbarat paylaşımı gibi havuz da toplanabilecek konu başlıkları da gelebilir. Bu nedenle taraflar bu tehlikeleri nasıl algılıyor, yetkilerini ne şekilde kullanıyor ve bölgesel dinamikler nelerdir soruları önemlidir. Burada, güvenlik kapsamındaki bölge tanımı

methoddan ziyade bölgenin tarihi içerisinde yer alıyor. Örneğin; Danimarka ve İtalya coğrafi olarak güvenli bir konumda olmalarına rağmen, o dönemdeki şartlar dahilinde bölgesel güvenlik alanı içerisinde kendilerini aynı tarafın içerisinde bulmuşlar (Buzan, 1991, s.223). Bölgesel güvenlik spesifik bir kavramdan öte kapsayıcı bir kavramı kendi içerisinde oluşturur. Salt bir kavramdan öte dostluk ve düşmanlık ilişkilerinden ortaya çıkmıştır (Buzan, 1991, s.227).

Bir devletin düşmanı bir başka devletin dostu yada ortak düşmanı olabilir. Bu nedenle bölgesel güvenlik teorisinde birden fazla aktörü ilgilendiren konularda ortak karar alma ve verme mekanizmaları uygulanabilmektedir. Bu da bölgesel güvenliğin ne kadar iç içe olduğu, devletlerin politikalarının uygulanmasında önemini gösteriyor. Ülkelerin politikaların çıktıkları hem kendi güvenliği hem de bir başka ülkenin güvenliğini ilgilendirebilir. Buzan bu politikalarının ortaya çıkışını bu dost ve düşman ülke tanımına göre yapıyor. Mısır'ın güvenliği Suudi Arabistan'ın iç güvenliğini tehdit ederken, Libya'daki IŞİD benzeri türevler Katar'ın güvenlik politikalarına etki edebilir. IŞİD, Suudi Arabistan için tehdit olmazken Katar için tehdit oluyor. Müslüman Kardeşler ise, Katar için tehdit arz etmediği gibi, Suudiler için tehdittir.

3.2.3 Arap Baharı Sonrası Bölgesel Güvenlik Teorisinin Önemi

Tunus'ta başlayan sürecin Libya, Mısır ve Suriye'yi yayılarak, ülkeler için birer güvenlik problemi haline gelmesi bölgesel kriz doğurdu. Bu kriz güvenlik ikilemini de beraberinde getirdi. Arap Baharı sırasında Kuzey Afrika kıtasında çıkan bu güvenlik problemi, halklara sokaklara dökülerek otoriter rejimlere baş kaldırmasına da neden oldu. Otoriter rejimler demokratik kanalları açmayarak yeni bir güvenlik krizi oluşturdular. Bu da bölgesel kriz olarak büyüdü ve devletlerin rejim sistemlerini tehdit eder bir hal aldı. Arap Baharı sürecinde halkların özgürlük istekleri, sonrasında gelen taleplerin hükümetlerce karşılanmaması özgürlük yanlıların şiddeti artırmasına neden oldu. Bu rejimler, Arap Baharı sürecinde

özgürlük taleplerine karşı çıktılar, ve bu taleplerin yerine getirilmesi hususunda özgürlükçü davranmadılar. Kuzey Afrika’da başlayan Suriye’yi de içine alarak devam eden bu durum karşısında devletlerin yeni bir güvenlik ihtiyacı doğdu.

Bu güvenlik ihtiyacı Mısır’da Muhammed Mursi’nin seçilmesi sonrasında darbe ile, Libya’da ise iç çatışmayla vuku buldu. Devletler hem bölgenin talepleri karşısında hem de kendilerinin yerine getirmekte zorlandığı talepleri anlayamadılar ve böylece yeni güvenlik paradigması ortaya çıkmış oldu. Bölgesel güvenlik paradigmasında devletler ilk olarak özgürlük paradigmalarını kısıtladılar. Bu tutum ise, halkların güvenliğini daha da tehlikeye attı. Arap Baharının patlak vermesinden bu yana, güvenlik politikaları alt üst olan devletler bölgesel politikalarda birlikte hareket etmeye ve de işbirliğine doğru gittiler. Mısır’da olan darbe sonrasında İsrail ve Mısır hükümetlerinin işbirliği, Katar’ın Libya’dan çekilmesinin ardından Tobruk hükümetinin Suudi Arabistan ve BAE desteklenmesi bunlara birer örnektir. Bölgenin güvenlik paradigmalarının önce özgürlükçü şekilde sonrasında ise baskı ve otoriter rejim/aktörlerce değiştirilmesi Arap Baharı’nın kendi ruhuna aykırı geldi. Diktatöryal rejimlerin yıkılması ardından gelen sivil anayasa ve seçimlerin olması halk nezdinde sevindirici bir gelişme oldu.

Mısır’da darbenin gerçekleşmesi, Libya’da iç çatışmaların tekrar başlaması oluşan özgürlükçü havayı da ortadan kaldırmış oldu. Arap Baharı sonrasında güvenlik anlayışında ciddi kırılmalar meydana geldi. Halklar olaylar sırasında ‘meydan devrimi’ adını verdikleri bir nevi ‘işgal’ (occupy) benzeri gibi doğu toplumluluklarına özgü bir eylem biçimine girdiler. Bu olaylarda devletlerin eylemcileri kontrol edememesi hem devrimsel süreci hızlandırdı hem de devletlerin kemikleşmiş güvenlik duvarlarını yıktı. Bu güvenlik ve istihbarati iç yapı kimi zaman farklı yerlerde farklı şekilde gerçekleşti. Suriye’de durumun birer iç çatışması alması önceden görülemedi lakin gelenen noktada Suriye halkı bu kalkışmanın bedelini ödüyor.

4. ARAP BAHARI SONRASI MISIR VE LİBYA ÖRNEKLERİ

4.1 ARAP BAHARI SONRASI MISIR

2011 yılıyla beraber başlayan değişim hareketi, Mısır'da seçilen ilk Cumhurbaşkanı'na yapılan askeri darbe sonrasında yerini otoriter bir yapıya bırakmıştı. Darbeden öncesinde Mısır'ın sosyo-ekonomik durumu yetersiz; eski devrik lider Hüsnü Mübarak yönetiminde elit-bürokratlar ile rejim arasındaki gelir paylaşımı bu sistemin dışında yer almıştı. Arap Baharı'nın temelinde iki hususunda yattığı ön görülüyor. Bunlardan ilki özgürlük, ikinci ise ekonomik rahatsızlığın ciddi seviyelere ulaşmış olması. Diktatörlük altında özgürlüklerini isteyen Mısır halkı, Tunus'tan etkilenerek ekonominin de iyileşmesini bekliyordu. Eski Cumhurbaşkanı Muhammed Mursi döneminde Mısır'ın refah düzeyinde sürpriz bir gelişme olmadı. Mursi dönemine hazırlıkta, parlamento feshedildi, teknokratlar hükümeti kuruldu ve anayasa komisyonu oluşturuldu.

Mısır da askeri yönetim bu süreçte sivillere iktidar bırakmak istemese de ön plana çıkmak istemedi. Askerle, hristiyan azınlık ve mısırlı liberaller birleşti; ön plana çıkan Müslüman Kardeşler hareketine karşı bir yalnızlaştırma politikası izlendi. Seçimlere kadar türlü politikalar izlenmesine rağmen, Mısır'ın seçilmiş ilk Cumhurbaşkanı Muhammed Mursi oldu. Ancak kısa süre sonra Abdulfettah El Sisi yönetimi, liberal ve elit yargı grubunu yanına alarak darbe girişiminde bulundu. Mursi yönetimine el koyarak, Mısır'da artan toplumsal baskının önüne geçtiğini iddia etti.

Böylelikle, Mısır'da yeni güvenlik algısı oluştu, otoriter ve baskı rejimi iktidara gelmiş oldu. Ekonomik ve sosyal bunalım Mısır'da insanları farklı siyasi arayışlara itti. Müslüman Kardeşlerin tutumu, halkın bir kesimde kabul görmedi. Tunus'ta Al Nahda hareketinin İslamcı yapıdaki görünümü Mısır da olduğu gibi iktidardan uzaklaşmasına neden olmadı. Keza Nahda hareketi, Müslüman Kardeşlerin aksine gücünü yitirmemek amacıyla sonrasında iktidardan uzaklaşmasını hedef olarak kendine belirledi. İktidarı paylaşıp, yumuşak bir geçiş gerçekleştirerek olası darbe

ihtimalini düşürdü. Arap Baharı sonrasında Hüsnü Mübarek'in hapse mahkumu, kendi rejiminin kalıntılarının dışarıda dolaşmasına engel olmadı. Özellikle yargıdaki uzantıları Mısır'da daha sonra büyük oranda hukuksuzluk ve askeri rejimle birlik olma yolunu seçti. Müslüman Kardeşlerin bu yollarla sindirilmesi amaç edinildi, liberal ve kıpti azınlığı da yanına alan askeri cunda Suudi Arabistan ve diğer Körfez ülkelerinden gelen finansal yardımlar; darbeyi ayakta tutmayı başardı.

Sisi yönetimini ise, uluslararası alanda destek ABD tarafından geldi. Mısır'da yaşanan süreci kabul edip; Sisi yönetimine karşı çıkılmadı ve darbenin meşrulaştırılması sağlandı. Müslüman Kardeşler, Tunus'ta Nahda'nın iktidarı paylaşmasına gitmeyen tavrı, darbe sürecini hızlandırdı. Tunus'ta Nahda hareketi, iktidarını paylaşarak stratejik bir yol benimsemiş; olası bir girişim önüne geçmişti. Sisi'nin başa gelmesiyle Muhammed Mursi dönemine dönen Mısır'daki millileşme hareketi aylar sürdü. Körfezin finansal yardımları, Süveyş kanal projesi hayata geçirdi (Yeni Süveyş Kanal Projesi). Sisi gerek Avrupa'da gerekse New York Birleşmiş Genel Kurul'un konuşması meşruiyet zemini daha da sağlamlaştırdı (President Sisi Speech on the terrorism, 2015, at United Nations). Sisi yönetimi meşru zeminde mali ve siyasi polizasyonlarla kendi politikasını çizdi ve darbe Mısır'da başarılı oldu.

4.1.1 Tahrir Devrimi Sonrası Dönüşüm

Mısır'ın devrik lideri Hüsnü Mübarek'in istifası sonrası Tahrir meydanında halk büyük bir kutlama yaptı ve halk üzerindeki baskı ortadan kalkmış oldu. Lakin Mısır'ı bekleyen onlarca reform hareketleri ve ekonomik kalkınma planmaları vardı.

Bu planlamalar henüz gerçekleşmemişken Mısır seçim yarışına girdi, seçim atmosferi oldukça gergin bir ortamda gerçekleşti. Mısır'da liberal ve İslamcı çizgide bireyler arasında bölünme damgasını vurdu. Ardından gelen süreç, Mısır'da darbeye zemin hazırladı. Genelkurmay Başkanı Abdulfettah Sisi, yönetime el

koyduğunu açıkladı. Askeri yönetim görevi sivillere bırakacağı sözü verse de bu gerçekleşmedi. İsrail’le 1979 yılında varılan anlaşmalara sadık kalınacağı, önce yasakların sonra Mübarek’in hapisten çıkarılacağı bir dizi süreç izlendi. Meclis’in feshedildiği, anayasanın askıya alındığı; Konsey kararlarının geçerli olduğu bir baskıcı ve otoriter faaliyetler izlendi. Tahrir meydanının ise bu sefer darbe yanlıları gösterilerde bulunup, Sisi’nin anayasayı askıya alarak gelmesini kutladılar. Özgürlükçü Tahrir meydanı bu kez darbe yanlılarına sahne oldu. Tahrir Devrimi, Arap Baharı sürecinde özgürlük yanlıların birleşip Mübarek rejimine karşı mücadele verdiği bir eylemdi.

Tahrir meydanı bu eylemler neticesinde Mısır’ın demokrasi meydanı olmuştu. Muhammed Mursi yönetiminin seçilmesiyle birlikte sancılı bir sürece giren Mısır, 22 Kasım 2012’de yeni anayasal düzenleme sürecine girmiştir. Yeni anayasanın oluşumu adına Mısır’da büyük tartışmalar çıkmış, Anayasa Mahkemesi, Mısır Parlamentosu’nun alt kanadı Şura Meclisi ve Anayasa Komisyonu’nu fesh edeceği yönündeki istihbarat bilgileri çerçevesinde yapıldığı açıklanan yeni düzenlemelerin, genel itibarla kabul görmesi beklenirken, tam tersi etki yapmış ve bir araya gelmesi asla mümkün görülmeyen muhalefetin bütün unsurlarını bir çatı altında birleştirmiştir (SETA Policy Brief, 2013, s.3).

Mursi’ye karşı birleşen muhalefet, ekonomik ve askeri baskı desteğini arkasına aldı. Mursi’nin darbeye giden süreci hızlanmış oldu. Özellikle İhvan ve muhalefet cephesinde yer alan tartışmalar çatışmaya döndü. Mısır’ın silahlı kuvvetleri taraflar arasında uzlaşma çağrılarında bulundu. Ancak diyalog çağrıları sonuç vermeyip, medya ve muhalefet desteği ile Muhammed Mursi dönemine askeri kuvvetler tarafından son verildi. Anayasal sürecin askıya alınması ve çatışma ortamının şiddetle bastırılması Mısır’da yeni bir sürecin kapılarını aradı. Tahrir meydanının da yapılan devrim Sisi ile birlikte tersine dönerek otoriter bir rejime dönüşmesine neden oldu. Bu da Arap Baharı’nın getirdiği güvenlik problemin ‘ne derece esnek olduğunu’ gösteriyor. Halkların ayaklanması sonucu özgürlükçü bir görünüm alan devletler, otoriter bir yapıya tekrar dönebiliyorlar.

Bu da var olan güvenlik paradigmalarının hızlı değiştiğini, bölge temelli yeni bir paradigmaya ihtiyaı göstermektedir. Mısır, Libya ve Suriye'deki özgürlükçü dönüşümlerin sonrasında yerini çatışmacı dönüşüme bıramasının altında yatan neden budur. Mısır özelinde ise bu dönüşüm hızlı şekilde gerçekleşti. Mübarek döneminde Mısır halkı, kendine dayatılan politikalara karşı çıktı eski rejimi yıkıp güvenlik paradigmalarını değiştirmiş oldu.

4.1.2 Otoriter ve Müdahaleci Tavır

Abdulfettah Sisi yönetimine gelmesinin hemen ardından Mısır'ın geçiş sürecinde olduğunu ve yönetimin sivillere bırakılacağını söylemesine rağmen bu mümkün olmadı. Anayasa ve Konsey kararlarını askıya alıp hızlı seçime giren Mısır'da katılım Sisi'nin beklediği gibi olmadı. %96,9 ile seçimden galip ayrılan Sisi, Muhammed Mursi'den sonra Mısır Cumhurbaşkanlığı'na getirildi. Mısır da medya, ekonomi ve siyasi alanda müdahaleci ve otoriter bir dönem başladı. Mısır'daki geçiş süreci ise şiddet ve kaos ortamında gerçekleşti. Bu sancılı süreç şiddetle beraber Müslüman Kardeşlere mensup kişilere çeşitli kısıtlamalar getirdi. Hapis cezalarının mahkemelerce onanması, bazı siyasilerin yasaklanıcı, medyaya uygulanan baskı ve müdahaleci tavır, Mısır'ı dış siyasetten soyutlayarak içeriye kapanmasına neden oldu.

Ekonomi konusunda sıklıkla eleştirilere maruz kalan Sisi yönetimi, liberal ve kiptileri de yanına alarak İhvan hareketine karşı büyük bir muhalefet şemsiyesini açmış oldu. Liberaller ve Kiptiler Mısır'da Müslüman Kardeşleri suçlarken, Müslüman Kardeşler de Liberaller ve kiptileri Mısır'da darbeye destekle suçladı. Mısır mtfs, Müslüman Kardeşlerin askeri kanadının Hitler tarafından yapıldığını savundu (Middle East Eye Baş Yazısı, 2015).

Mısır'da Muhammed Mursi'nin yargılanışı, ve ardından Hüsnü Mübarek'in serbest bırakılması bazı taşları yerinden oynattı. Eski Mübarek rejiminin kalıntılarının yeniden tesis ediliyor oluşu Mısır'da darbeye zemin hazırladı. Sisi rejiminin otoriter

ve müdahaleci tavrı Mısır'da tüm kesimler tarafından hissedildi. Mısır'daki bu dönüşümün hızlı yaşanması, 'Yeni Mısır' gibi kavramlar ortaya çıktı.

Mısırlıların düşüncesi ordunun geçiş sürecinde halka yardımcı olacağı ve Tahrir Devrimi'nin sonuçsuz bırakılmayacağı yönündeydi. Ancak bu tutum da sonuçsuz kaldı. Amerika Birleşik Devletleri de Mısır'daki dönüşüme ayak uydurmak zorunda kaldı. Darbe ile, otoriter rejimden demokratik rejime geçişin modeli yok edildi (Yılmaz, 2013, Mısır'a Değil Bölgesel Düzene Darbe, Star Açık Görüş).

Mısır da otoriter bir sürecin önü böylelikle açılmış oldu. Mısır, Nasır ve Mübarek döneminde yaşadığı otoriter rejimin bir parçası haline geldi. Gerek batılı devletlerin desteği gerekse BM desteğini hisseden Sisi, demokratik sivil sisteme geçiş yerine kendi iktidarını seçimle taçlandırdı. Daha sonraları ise milli projelere önem vererek, kendi meşruiyetlerini bu projeler üzerinden sağladı. Süveyş kanal projesi buna bir örnektir. Ancak her ne kadar bu projelerle millilik vurgusu yapan Sisi, mali yük yüzünden ekonomi de birtakım bozulmalara engel olamadı. Bu nedenle Mısır'da darbe sonrası dönem de ekonominin kötüleşmesi konusu Sisi'nin önünde duran en büyük problem den biriydi.

Suudi Arabistan, BAE ve Kuveyt, Mısır'da yaşananlara kayıtsız kalmayıp Mısır ekonomisinin düzelmesi adına bağışlarda bulundu. Katar ise, Sisi rejimi ile irtibatını kesmeyip 'Mısır halkını' muhatap alarak Muhammed Mursi döneminde verdiği doğalgaz yardımlarına devam etti.

Mısır ekonomisi sıcak para akışı sağlayarak ayakta durma siyaseti izledi. Körfez'in yardımları, rejimin kendi meşruiyetini seçim yoluyla kazanması Mısır'da darbe hükümetini tescillemiş oldu. Sisi gerek Süveyş kanal projesi gerekse diğer konularda milli ve yerel unsurları ön plana çıkardı. Böylelikle içeride meşruiyetini daha çabuk kazanmasına, uluslararası alanda ise etkinliğinin artması amaçlandı.

4.2 SİSİ DÖNEMİ MISIR'IN GÜVENLİK ANLAYIŞI

4.2.1 Ekonomik Müdahale ve Suudi Arabistan

Mısır'da darbe sonrası gelinen süreçte istikrarsız yapı yatırımcıları ve ekonomi yapıda yaralar da bırakmış oldu. Askeriden kaynaklanan bütçe açıkları, kur oranları ve vergiler gibi konularda Mısır ekonomisi zor durumda kaldı. Mısır'ın elitleri bu ekonomik daralmadan etkilenmediği gibi güvenlik ve ordu yapılanmalarında Sisi yönetimine finansal yardımlarla da bulundu. Batı her ne kadar askeri darbeye ses çıkarmasa da ekonomik alanda Mısır darbe sonrasında zor durumda kaldı. Muhammed Mursi döneminde Katar ve Türkiye'nin kredi sözlerinin darbeye etkilenmemesi, Mısır halkına olan mali yardımın devamı bile Mısır da ateşi söndürmedi.

Beyaz Saray sözcüsü Jen Psaki, Mısır'da askeri darbe için pozisyon almadıklarını bildirmesine rağmen (Hudson, 2013, Obama Administration Won't Call Egypt's Coup a Coup, Foreign Policy). Muhammed Mursi'nin devrilmesinden 4 ay sonra 260 milyon dolarlık yardımı keseceğini duyurdu (Sanchez, 2013, U.S. announces cut in financial aid to Egypt, The Telegraph). Ekonomi alanındaki bu geriye doğru gidiş savunma sanayinde de yansıması oldu.

Amerika Birleşik Devletleri, Apaçi helikopterler, F-16 jetleri, M1A1 tankların teslimini askıya aldı (Sanchez, 2013, The Telegraph) Öte yandan Sisi yönetimi de Mısır'ın ekonomisiyle ilgili durumu görüp hem kurtarma paketleri hem de Körfez ülkelerinden yardım taleplerinde bulundu. Körfez'den 12 milyar dolar alan darbe hükümeti ilk kurtarma paketi 3.2 milyar dolar, ikinci 3.5 milyar dolar oldu. Asgari ücrete yüzde 40 zam yapıldı, 174 dolara çıkarıldı. Körfezden yeterli kaynağı bulan Mısır, IMF ile yeni bir anlaşmaya girmedi (Devrimin Ardından Mısır Ekonomisi, 2013, Al Jazeera Türk).

Mısır'da ekonomik alanda temel bunalım asıl nedeni eski lider Hüsnü Mübarek döneminde devletin bütçe açığının daha da artması oldu. Mısır'da devrimden darbeye giden süreçte bu müdahale tarzı ekonomiyi olumsuz yönde etkiledi. Darbe

hükümetini de zor durumda bırakmış oldu. Sisi yönetimi ise, devletin bu bütçe açığının müdahaleci tavır ve istikrarsız ortam gibi nedenlere bağlamayıp doğrudan Muhammed Mursi döneminde yapılan yatırım ve harcamalara yöneltti. Mursi döneminde devletin milli rezervlerinin kullanıldığı, vergiler konusunda o dönem ki hükümetin tedbir almadığına yönelik eleştiri getirdi. Böylelikle, Mısır da darbeyle beraber gelen kaos ortamı ekonomiyi olumsuz etkilemiş oldu.

Sisi döneminde Mısır ekonomisinde gelişme yada düzelme söz konusu olmadı. Ekonomi, Suudi Arabistan ve BAE'den gelen sıcak para akışıyla düzenlendi. Bu sebeple Mısır ekonomisi Mursi'den sonra resesiyon dönemine girmiş oldu. Darbenin hemen ardından gelen süreçte Sisi hükümetinin ekonomiye yönelik kalkınma paketleri etkili olamadı. İstikrarsız bir süreçte doğru giden Mısır'ın çağrılarına darbelere örtülü finans desteği veren Suudi Arabistan oldu. Suudi Arabistan kralı Abdullah, Mısır'da Müslüman Kardeşler olarak bilinen islami tabanlı hareketin Suud toprakları içi tehdit oluşturduğu kanısıydı. Bu sebeple Müslüman Kardeşlerin, Tahrir devrimindeki rolünü benimsemedi. Suudi topraklarında Mısır'daki dönüşümden etkileneceği yönündeki beklentileri Kral Abdullah'ın Müslüman Kardeşlere yönelik önyargılarından bir tanesidir.

Tahrir devrimi sonrasında hızla seçime giden Mısır'da, Müslüman Kardeşler içerisinden Muhammed Mursi'nin seçimi Suudi krallığını daha da tedirgin etti. İsrail'in sınır güvenliği, Suudi Arabistan'ın Arap Baharı'ndan etkilenebileceği düşüncesi ve bölgesel dengeler kaos ortamını hızlandırdı. Mübarek rejiminden kalma bürokratik yapılanmaların faal oluşu ve ardından gelen süreç, Mursi'nin gidişini hızlandırdı. Mübarek döneminde gençler arasındaki işsizlik oranı %25 iken, Muhammed Mursi sonrası Sisi döneminde bu oran %70.8, yoksulluk %20'den %25'e çıktı (Al Jazeera Türk, Ekim 2013). Turizm de gelirlerin azalması, döviz rezervlerin erimesi, enflasyon kaybı da Mısır'da sonu hazırladı. Oysa 2011 devrimine kadar ki süreçte Mısır'da %7.1, %7.2, %4.7 ve %5.1 oranında göreceli sayılan istikrarlı bir büyüme gözlenmiştir (The World Bank Annual, 2015, GDP Growth Data Report).

Suudi Arabistan başta olmak üzere Kuveyt ve Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) Mısır'da darbe yönetimine mali destekte bulundular. Buna karşında Katar ise diğer Körfez ülkelerinden farklı davranarak 'Mısır halkına' yardım vurgusu yaptı; ve darbe de 3. pozisyon olan tarafsızlığı seçti. Mısır darbesine olan Körfez ülkeleri yardımları da Suud-Katar iltifatını beraberinde getirdi. Suudi Arabistan, Kuveyt ve BAE'den oluşan ilk yardım paketi 10 milyar dolar olarak belirlendi. Mısır darbesinde mali açıdan Suudi Arabistan'ın büyük rolü vardır. Darbe sonrasında oluşan süreçte Mısır ekonomisi büyük mali yardımlarla sıcak para nakdi gibi girişi yapılarak ayakta kalmaya çalıştı. Turizm ülkesi olan Mısır'ın bu gelirlerden de darbe sürecinde ve sonrasında yararlanamıyor oluşu ekonomiyi zora sokmuştu. Bu bağlamda Sisi hükümetine büyük bir destek, Riyad yönetiminden geldi. Suudi Arabistan'ın gölge şeklinde Mısır ekonomisi üzerindeki hamleleri darbenin ayakta kalması adına dış faktörlerin etkisini de göstermektedir.

4.3 KADDAFİ DÖNEMİ LİBYA'NIN GÜVENLİK ANLAYIŞI

4.3.1 Libya Devrimi ve Dönüşüm

Tunus'ta başlayan devrim ateşinin Kuzey Afrika coğrafyasına yayılması ve akabinde gelen çatışma ortamı Tunus, Mısır ve Libya başta olmak üzere geniş bir alana yayıldı. Her ülkenin kendi iç dinamiklerine istinaden doğan süreçler; muhaliflerin liderlerle olan pazarlıkları her ülkede ayrı olarak gerçekleşti. Libya da son NATO müdahalesine dahil edilen ülkelerden bir tanesidir. Özgürlük yanlıların başlattığı mücadele, BM uyarılarına rağmen Kaddafi yönetiminin saldırılarının sürmesi ABD başta olmak üzere Fransa, İtalya gibi Avrupa ülkelerinin müdahalesine neden oldu. Askeri müdahalenin başlaması, Bingazi olmak üzere Libya'nın çeşitli kentlerini vuruyor oluşu Libya'da yeni bir dönemi açtı.

NATO'nun Libya müdahalesi tartışmaları da beraberinde getirdi. Fransa'nın müdahale de sıklıkla öne çıkıyor oluşu, BM güvenlik konseyi kararı Libya'nın müdahalesini kesinleştirdi. ABD koalisyonu öncülüğünde El Kaide militanlarının

olduğu iddia edilen şehirler hedef alındı. Libya müdahale sonrasında kaosa doğru yol aldı. Devrim sonrası kurulan geçici hükümet, Libya'yı yönetecek nitelikte değildi. 17 Şubat 2011 devrimi sonrası çıkan tablo da siyasi istikrarsız daha da kendini hissettirdi. Libya'daki düzen NATO müdahalesi sonrasında bölgesel arası bir rekabet durumu aldı.

Libya'nın özünde bürokratik işlemlerin hızlı olmayışı, çift başlı bir düzenin oluşu kurulan geçici hükümeti de yalnız bıraktı. Siyasi otoriter boşluğu, geçici hükümetin konulara müdahil olamaması Libya'yı kaosa götürdü. Libya'nın Mısır ve Suriye'den farklı oluşunun nedeni ise aşiret yapılanma tipidir. ABD'nin Afganistan ve Irak'ta bu tarz yapılanmaları anlamayıp sosyolojik toplumsal bölünmelere yol açtığı biliniyor. Bunu kimi zaman milliyetler üzerinden azınlıklara denemiş kimi zaman ise, azınlıkların mezhepsel unsurları üzerinden bunu kullanmıştır. Libya'da ise bu durum hükümet yanlısı ve muhalifler üzerinden ayrım yaparak denendi. Bingazi, Trablus üzerinden farklı aşiret yapılanmaları kullanılarak bir iç çatışma modeli ortaya çıktı.

Bu çatışma modelinin NATO saldırılarından daha da derinleşmesi, milli birlik hükümetinin de kurulmasına engel oldu. Bu bağlamda yapılan seçim, anayasal süreçler yeniden istikrarın tesis edilebilmesi adına önem arz etti. Ancak anayasal sürecin sürekli olarak tıkanması, seçimlerin ardından gelen hükümetlerin düşmesi ve süregelen istikrarsız model Libya'da tutunamadı. Geline süreçte hızlı yol alınsa da Libya da düzenin oturması güç görölüyor.

NATO müdahalesi ülkedeki sosyo-ekonomik tabanın durumunu kötüleştirse de Libya'da bürokratik düzensizlikte ele alınması gereken bir takım tedbirlerinde önünde en büyük engel olarak görölüyor. Buna istinaden yaşanan sıkıntılar milli hükümetleri iş başında tutamadığı gibi ekonomik bir yıkıntıyı da beraberinde getirmektedir. Libya'daki dönüşüm başta çift başlı devlete bölünüyor şekli alsa da gelinen süreçte ulusal birliği tesisi amaçlı yapıya dönüşümü sağlamayı da amaçlamaktadır. Mısır'da yaşanan süreçte islam temelli hareket ve liberaller arasındaki ideolojiden kaynaklanan sorunsallardan ötürüydü. Libya'daki durum ise

bu sorunlardan ziyade, otorite boşluğu ve istikrarsızlıktır. Devrime gölge düşürüldüğü söylenen NATO müdahalesi, Muhammer Kaddafi'nin öldürülmesi ve sonrasında gelen iç karışıklık Libya'da anayasal sürece geçişte birtakım konuları geciktirdi.

4.3.2 Katar'ın Müdahalede Rolü

Libya'da devrim sürecindeki dönüşümün temelinde yatan 2 husus ülkenin geleceğini de etkiledi. Bunlardan ilki NATO müdahalesi olduğu gibi, ikincisi anayasal düzene hızlı geçiş ve çatışma ortamından uzaklaşmaktı. NATO müdahalesi Afganistan imajı verse de Libya'nın geçiş sürecinde sapmalara yol açtı. Ayrıca, bu müdahale belki de Libya'yı Suriye olmaktan kurtardı. Libya, Suriye'deki durum kadar kaotik bir bölünmeye doğru gitmedi. Muhaliflerin bile kendi içerisinde bölündüğü Suriye de durum Libya'nın da ötesine geçti.

NATO saldırısı keskin bir şekilde Kaddafi ve muhalifler arasında çizgi çekilmesine sebep oldu. Bununla beraber Katar, gerek medya tekeli Al Jazeera ile Libya üzerinde kamuoyu oluşturma gerekse Libyalı muhaliflerin silahlandırılma hususunda ciddi rol oynadı. Libya Geçiş Konseyi başında olan Mustafa Abdulcelil'in o dönem ki açıklamaları Katar'ın Kaddafi'nin düşmesinde oynadığı rolü gösteriyor. Katar'ın İslami hareketleri desteklediği, Kaddafi'nin düşüşüne kadar ki süreçte 2 milyar dolar para harcadığını söyledi (Mustafa Abdülcelil'in Katar Hakkında Söyledikleri, 2012). Kaddafi'nin sembol şehirlerinden olan Bingazi'ye düzenlenen NATO saldırılarına Katar da hava desteği verdi.

Katar selefi gruplara verdiği destekle bilinse de Suriye başta olmak üzere Libya, Yemen gibi muhaliflerle iletişim kurmuş, askeri ve ekonomik destek vermiştir. Libya bilindiği üzere enerji piyasasında yer olan bir ülke. Bu nedenle Katar'ın Kaddafi tekeli kırma istemesi ve muhaliflere olan desteğin temel motivasyonu buydu. Libyalı muhalifler kazanırsa, Katar Kuzey Afrika pazarına rahat girecek ve buradaki enerji politikalarına etki edebilecek. Bu sebeple Diwan yönetimi

Kaddafi'nin gidişini medya kanalıyla hızlandırmaya çalışmıştır. Afrika'da arabulucu ülkelerle olan diyaloglarını kullanıp bu ülkelerden Libyalı muhaliflere silah ve mühimmat desteği de sağlamıştır. Katar'ın bu rolünü ise Birleşmiş Milletler'den çıkan uçuşa yasak bölge (no-fly-zone) kararı desteklemiştir. BM çıkan yaptırım kararı Libya'da müdahalenin önünü açmış, rejime karşı hava saldırıları başlamıştır.

Katar'ın arka planda oynadığı rolün bir diğer özelliği de ilk kez uluslararası arenaya çıkmış olmasıdır. Diwan yönetimi, kendi hinterlandı içerisinde önemli bir oyuncu olabileceği bilincindeydi. Bu yüzden BM'lerden çıkan uçuşa yasak bölge kararını ilk destek veren Arap ülkesi oldu. Katar, enerji-arz politikalarınca Bingazi çevresine gemilerin içerisinde madde bekletti. Arap Baharının oluşturduğu siyasi boşluktan da yararlanan Katar, Libya'da etkili bir rol aldı. Kaddafi'nin düşüsünde pay sahibi oldu. Katar'ın medya devi Al Jazeera'nin Kaddafi aleyhine uluslararası kamuoyunu müdahaleye çağıran haberleri toplumun büyük kesimine yayıldı. Arap halkları nezdinde ciddi etkileşimi olan Al Jazeera bu süreçte CNN International'ın Körfez savaşının oynadığı rolün benzerini oynamış oldu. Libya'da Kaddafi, Mısır'da Mübarek rejimlerinin yıkımına ilişkin uluslararası camiayı canlı tutan yayınları, Al Jazeera kanalını fenomen hale getirdi. Böylelikler sosyal medyanın mobilize olmuş tavrı ve sonrasında sokak gösterileri Ortadoğu'da rejimlerin yıkılmasını kolaylaştırdı. Al Jazeera fenomenliği Arap Baharı gösterilerinde oluşan siyasi boşluğu doldurduğu söylenebilir. Bu süreçte sokak gösterilerini kontrol edemeyen rejimler, Al Jazeera'nın canlı yayınları karşısında bir tutum alamadılar. Mobilize bir şekilde örgütlenen isyancı gruplar, rejimlerin liderlerini devirdi. Al Jazeera, bu süreçte oluşan bu boşluğu iyi değerlendirip kontrollü bir şekilde tansiyon yükseltme hareketine doğru gitti. Katar dış politikası, gerek medya unsurunu gerekse petrol diplomasi yolunu iyi kullanarak bir pozisyon elde etmeyi başardı. Böylelikle hem isyancı gruplara gerekli yardımlar yapıldı hem de uluslararası alanda Katar kendinden daha fazla söz ettirmiş oldu.

4.3.3 Libya’da Suudi Arabistan-BAE işbirliği

NATO müdahalesi sonrasında istikrarsız bir yapıya kavuşan Libya’dan Katar’ın geri plana çekilmesi sonucu BAE ön plana çıkmıştı. BAE’nin ön plana çıkması elbette Mısır’daki durum ve Katar dış politikasının çöküşü anlamı taşıyor. Hem Mısır’da Sisi’nin askeri vesayetini güçlendirmek hem de Katar’ın politikalarına son vermek amaçlı Suudi Arabistan, BAE bir itici güç olarak Libya’ya soktu. Gerek IŞİD ile mücadele gerekse Mısır darbesinin meşrulaşma çalışması Libya da can buldu.

Libya da İslamcı olarak isimlendirilen Trablus hükümeti, Seküler Tobruk hükümeti arasında geçen mücadele de Birleşmiş Milletler olmak üzere bağımsız gözlemciler konuyu ele aldı. Hatta BM Libya Temsilcisi Bernardino Leon’un görevi sırasında BAE ile iş pazarlığı iddiaları gündeme gelmişti. Libya’daki görevi sırasında tarafları bir araya getirmeye çalışmış, Libya’da havadan ve karadan yapılan saldırıları durdurmayı esas almıştı. Suudi Arabistan ve BAE ise Tobruk hükümetine destek vererek, Trablus’u ele geçirmeye çalışıp Libya’daki duruma son vermek istiyor. Öte yandan ABD ise, Suudi Arabistan, Mısır, BAE ve Katar’ı suçlayarak tarafların uzlaşısı için herhangi bir somut adım atmadığı yönünde uyarılarda bulunuyor (Rohde, 2015, Thomas Reuters). Libya’da saldırılar sonrasında ülkenin istikrarsız durumu, General Hafter’in darbe girişimleri başarısız kalsa da ülke hava saldırılarında ciddi kayıplar verdi. Bu hava saldırıları NATO’nun saldırılarının devamı niteliğinde olup Suudi Arabistan, BAE ve Batı bloku ile gerçekleştirildi. Her ne kadar Batı, Trablus hükümetini tanımak istemese de tarafları bir araya getirdi. Ülkenin anayasa mahkemesi ise, Tobruk’ta General Hafter’in himayesindeki meclisi Libya anayasasına aykırı ilan etmişti.

BM ise bu kararlara karşı çıkılıp Tobruk hükümeti yanında son zamanlarda yer almaya başlamış, anayasa mahkemesinin aldığı bu kararın yasal olmadığını beyan etmişti (U.N. Special Envoy to Libya, Berna Dino Léon’s Interview on the Libya for the CNN International). IŞİD’in Libya’daki ortaya çıkış süresine kadar Suudi Arabistan ve BAE, Libya özelinde işbirliği yaptılar. Mısır’daki darbeyi

meşrulaştırma girişimleri, IŞİD ortaya çıkana kadar devam etti. Trablus hükümetini IŞİD'e destek vermekle suçlayan ve Batı desteği alan Tobruk hükümeti fiili olarak ülkenin yönetiminin kendilerinde olduğunu beyan ettiler.

Tüm bunlara istinaden yapılan düzenlemeler, ağır bürokrasi, sıklıkla değişen hükümet ve başbakanlıklar Libya'nın özlediği istikrarı getirmedi. Katar'ın müdahaleci tavrı Kaddafi'nin sonunu hızlandırdığı gibi, sonrasında Suudi Arabistan ve BAE ittifakları Libya'yı daha karıştırdı. Katar'ın Mısır, Suudi Arabistan, BAE karşısındaki tutumu da Libya'da vekalet savaşının uzamasına neden oldu. Bu kaotik ortam NATO müdahalesi sonrasında devam etti. Geçtiğimiz günlerde ise, BM aracılığıyla Trablus ve Tobruk şehirlerinde ilan edilen parlamentolar arasında müzakereler sonuç verdi. Libya'da bu iki muhalif kanat ulusal birlik hükümetinin kurulmasını ön gören bir anlaşma yapıldı. Bu anlaşma Libya'da önümüzdeki günlerde yeniden birlik hükümetinin kurulmasına katkı verebilir.

4.4 ARAP BAHARI SONRASI MISIR ve LİBYA'DA ORTAYA ÇIKAN TEHDİTLER

4.4.1 Müslüman Kardeşler

Mısır'ın devrik lideri Hüsnü Mübarek sonrası seçilen Muhammed Mursi'nin İhvan hareketi içerisinde gelmesi, liberal ve kıptileri korkuttu. Mübarek'in gitmesine ordu da göz yumarken görevi devralan Yüksek Askeri Konsey uzun süre geçmeden demokratik yolları açtı. Mısır'da asli krizin nedeni İslamcı olarak nitelendirilen Müslüman Kardeşler oldu. Bunun sebepleri ise; Tahrir devriminde organiza şekilde herkesi örgütleyen hareketin Mısır'da yeni parlamentonun tamamına hakim olmak isteği ve eski rejim kalıntılarının dikkate alınmaması oldu.

Mübarek döneminde başbakanlık yapan Ahmet Şefik'in Birleşik Arap Emirlikleri'nde yeni seçimler için hazırlanıyor oluşu gözlerden kaçtı. Mübarek'in hapse girmesine rağmen yargı ve ordu da ciddi oranda var olan gücü darbeye zemin

hazırladı. Hişam Kandil ve Muhammed Mursi döneminde mali kaynak arayışının olması, Uluslararası Para Fonu (IMF)'den yardım verilmemesi darbeyi hazırlayan diğer etkenler oldu. Müslüman Kardeşler'in iktidar da iken uygulamaya koyduğu başarısız politikalar, Selefi Nur Partisi'nin Mursi için kararı ise darbe sürecini hızlandırdı. Yeni anayasa çalışmalarının oluşmaması, eski düzen hakimiyeti, kutuplaşma ve gerginlik ortamı Sisi'nin darbe yaparak iktidarı ele geçirmesine neden oldu. Sisi'nin iktidar mekanizmasının ele almasında Mübarek rejiminin devam niteliğindeki uygulamaların olduğu bir gerçektir. Tahrir devriminde Mübarek rejimini indiren Mısır halkı, aynı şekilde Tahrir meydanında liberaller ve ordunun desteğini alarak Mursi'yi devirdi. Mısır'da darbeye giden süreç ve darbe sonrası kanlı şekilde gerçekleşti. Çok sayıda insan yaşamını yitirken, Muhammed Mursi ve İhvan yöneticileri hapse mahkum edildiler. Mısır'da Müslüman Kardeşler'e yönelik ağır yaptırım kararları ve sindirme politikaları uygulandı. Darbeye destekte İslami partiler arasında Nur partisinden gelmesi ise ilginçti.

Suudi Arabistan başta olmak üzere Körfez ülkeleri Müslüman Kardeşleri terör örgütü listesine aldı. Özellikle Suudi Arabistan'ın İhvan'ın iktidara gelişini sindirememesi, akabinde gelen örgüt tanımlaması Arap Baharı sürecinde tartışılan konu arasında yer aldı. Özgürlüklerin kısıtlandırıldığı ülke olarak adlandırılan Suudi Arabistan, Müslüman Kardeşlere karşı olan bu tavrı birçok müslüman ülkece sorgulandı. Riyad yönetimi, özgürlükçü tavrılarından dolayı Müslüman Kardeşlere olan tavrı sertti. Bu özgürlükçü tavrın Suudi topraklarını vuracağı endişesi taşıyarak darbeyi aktif olarak destekledi.

4.4.2 Irak Şam İslam Devleti yada İslam Devleti

Suriye'deki savaşın iç dinamiklerinden doğan Irak ve Suriye'deki Sunni grupları da içerisine alan El Kaide bağlantılı terör grubudur. Irak Şam İslam Devleti'nin temel politikaları diyar-ı küfr olarak adlandıran coğrafyadaki devletler ile mücadele etmektir. Arap Baharı sırasında oluşan siyasi boşluktan dolayı birçok devlet

içerisinde farklı unsurlar ortaya çıkmıştır. Terör grupları ve bu gruplara olan destek, Irak ve Suriye’de giderek artmıştır. Kendilerine Irak Şam İslam Devleti adı verdikleri terör grubu Suriye başta olmak üzere tüm müslüman ülkelerde faaliyet göstermeye devam etmektedir.

Suriye’deki IŞİD’e bağlı gruplar Libya’da zaman zaman saldırılar düzenleyebilmektedirler. Arap Baharı sonrası Mısır ve Libya’da ortaya çıkan tehditlerden bir tanesi IŞİD terörü oldu. Özellikle Libya’nın Derna, Bingazi, Sirte kentlerinde IŞİD’in faaliyet alanları olduğu bilinmektedir. Özellikle Sirte’de etkili olan örgüt, Trablus hükümetiyle çatışma içerisinde girmektedir. Bu nedenle Sirte’den Misrata’ya yoğun bir göç yaşanmaktadır. Siyasi kargaşa ortamı, şiddet olayları Trablus, Tobruk’ta yaşananlar ve general Halife Hafter’e bağlı güçlerle IŞİD arasında sıcak çatışmalar yaşanabilmektedir. Kaddafi’nin gidişi sonrası 17 Şubat 2011’den bu yana devrimin ardından bir istikrarlı yapı, geçiş hükümeti kurulamadı. IŞİD terörü Libya için baş gösterdi.

IŞİD’in Libya’daki en büyük kazanımı olarak adlandırılan Sirte havalanının işgali durumun ciddiye gösteriyor. Havalanından sonra Trablus, Bingazi ve Sirte gibi şehirlere verilen su kanallarının ele geçirilmesi Libya’da endişeye yol açmıştı. Buna istinaden Muammer Kaddafi’nin doğum yeri olan Sirte’nin işgal edilmesi Libya’da terörle mücadeleyi tekrar gündeme getirdi. IŞİD bunlarla kalmıyor Bingazi’ye yakın bulunan askeri havalanını da ele geçiriyor. Sosyal yaşama etki eden bu eylemler Libya’da terörün yayılmasına da neden oluyor. Özellikle istikrarlı bir yapıya doğru gidişin olmayışı, ordunun düzeni sağlamadaki yetersizliği Libya’da durumu kötüye götürmektedir. Libya’da konseyin anayasal süreci yürütmesi ancak sonrasında gelen istikrarsız yapı, müdahale sonrası Libya’nın durumunu değiştirmedir.

Kaldı ki IŞİD, Libya’lı isyancılardan ayrılarak petrol rafinelerine doğru yerleşmeyi amaçlamaktadır. Amerika’nın hava saldırılarında IŞİD’in kolu olan eski Irak Baas rejimi hedef alınıyor (Baldor, 2015, IS leader in Libya likely killed in US airstrike, Associated Press). Lider Ebu Nebil el-Enbari’nin Amerikan IHA’ları tarafından

öldürüldüğü açıklandı (İŞİD'in Libya lideri öldürüldü, 2015, Hürriyet Gazetesi). Ancak BM raporuna göre, İŞİD Libya'da sanıldığı gibi güçlü değil. Sayıları yaklaşık 2-3 bin kişiden oluşmaktadır. Kaçakçılık ve petrol gelirlerinin çok fazla olmadığı düşünülüyor (UN report says ISIS struggling to expand in Libya, 2015, The Daily Star). Kaddafi'nin ölümü sonrasında dağılan isyancılardan bazılarını İŞİD'e katılması, akabinde yapıyı güçlendirmesi Libya'nın güvenliği içinde tehdit haline gelmişti. Libya, sosyo-ekonomik düzlemde farklılık arz eden ülkelerin başında gelmektedir. Ekonomik ve sosyal tabanı olmayan Libya'da aşiret tipi kabile yapılanması mevcut. Bu sebeple Libya'da çatışmaların başında kabilelerden bazıları Kaddafi'ye olan bağlılıklarını bazıları ise ayrıldıklarını açıklamıştı. Bu sebeple kabile tipi yapılanmalarda alan hakimiyeti önem arz ediyor. Libya da bu durum gerçekleşti, sonrasında İŞİD alan hakimiyeti sağladı.

4.4.3 Suudi Arabistan'ın Güvenlik Algısı ve Dış Politika

Suudi Arabistan, Arap Baharı sürecinde dışarıda gerçekleşen özgürlükçü yaklaşımları birer iç dinamik olarak alıp, rejime olan müdahale tarzında gördüler. Bu sebeple Suudi Arabistan, süreç boyunca müdahaleci tavır sergilemekten kaçınmadı. Tunus, Libya, Mısır ve Suriye'deki durumun Suudi topraklarına taşınmasından korkan Riyad yönetimi reform hareketlerine doğru yönelmeyip özgürlükçü grupların karşısında rejimleri finansal yönden destekleme yoluna yada tarafsızlığa doğru gittiler. Bu nedenle Suudi Arabistan'ın Arap Baharı sırasında müdahil olduğu konu sayısı sınırlıdır. Ortadoğu coğrafyasında güvenlik anlayışı bu süreçten sonra eşik atlayarak değişti. Rejimlerin yıkılmaz duvarları sosyal medya gücü, digital haberler ile yıkıldı. Medya'nın gücünün Arap toplumları nezdinde tekrar keşfedilmesi, sonrasında gelen psikolojik duvarların yıkılışını tüm dünya izlemiş oldu.

Suudi Arabistan'ın kendi rejim güvenliğinin Arap Baharı sürecinde tehlike girmesi korku yarattı. Bu sebeple Suudi Arabistan, Arap Baharı sürecinde ekonomik olarak

bu rejimlere destek verdikleri gibi ayakta kalması adına da tüm imkanları seferber etti. Bu dalganın getirdiği özgürlükçü, Suudilerin daha da içeride otoriter bir yapı benimsemesine yol açtı. Öte yandan bu olaylar karşısında sessiz kalan Suudi Arabistan, reformcu hareketlerle ‘sessiz devrim’ (Blair, 2015, s.85) yolunu tuttu. Kadınlara mecliste yer verilmesi, karma üniversitenin açılması, kadınların hizmet sektöründe sayılarının artması Riyad yönetiminin adım attığının göstergesidir. İçeride tüm bu gelişmeler yaşanırken Suudi Arabistan’da son dönemde gerçekleşen taht değişikliği, ülkenin dış politika ve güvenlik algısını revize etmesine neden oldu.

Kral Abdullah’ın ölümü sonrasında yeni Kral Salman’ın Mısır’da oynadığı rolden birçok kişi razı değildi. Özür dileme vakti söylemi, Suudi Arabistan’ın eski dışişleri bakanı Saud bin Faisal’ın ise “Müslüman kardeşlerle bir problemimiz yok, sorun onlara bağı olan küçük bir grupta ilgili” beyanatı Suudi Arabistan dış politikasında değişikliğe mi gidiyor sorularını akıllara getirdi (Usta, 2015, USA Sabah). Mısır’da darbenin mali kısmını fonladığı iddia edilen Suudi kralığı darbenin olmasından bu yana gerek açıklamalarla gerekse yardımlarla arkasında durdu. Sisi’nin Suudi Arabistan ziyaretleri de bu kapsamda değerlendirilebilir. Katar’ın medya devi Al Jazeera tarafından sızdırılan ses kayıtları bile Körfez ülkeleri–Mısır arasındaki ilişkiyi bozmadı. Mısır darbesi sonrası, Suriye ve Yemen, Suudi Arabistan’ın güvenlik algılamalarını değiştirdi.

Kral Selman, Kral Abdullah gibi ülkenin otoriterliğinin artacağı yönündeki eğilimlere prim vermeyerek, Suudi Arabistan’ın politikalarında esnekleştirme dönemine gitti. Bakanlıklarda çeşitli değişikliklere giderek, Suudi yönetimini yeniledi. Özellikle Bender ailesi Suud’un önemli iki ailesinden biridir. Prens Bender Bin Sultan’ın bölgesinde ağırlığı olan biri olmasına rağmen İstihbarat Başkanlığı’ndan istifası şaşkınlık yarattı. Suudi Arabistan’ın güvenlik algılamasındaki iç dinamiklerden ilki Mısır’da iktidara gelen Müslüman Kardeşler’di. İhvan tabanı özgürlükçü ve reformize olabilen bir tabandı. Bu nedenle ‘Siyasal İslam’ olarak adlandırılan hususun kendi sınırları içerisinde devam ediyor oluşu hanedanlığı memnun ediyor. Buna istinaden Müslüman Kardeşler, terör

örgütü olarak tanımlandı ve Suudi topraklarına girişı yasaklandı. Bunlardan ikincisi ise, Suriye savaşıdır. Bu savaşta Suudi Arabistan, çeşitli islami gruplara destek verdi. IŞİD başta olmak üzere Sunni-islami gruplara yardımlarda bulunuldu. Sonrasında ise IŞİD saldırılarının Suudi Arabistan'a sıçraması sebebiyle Suudi Arabistan olan yardımlarını da kesti.

Kral Selman döneminde Suudi Arabistan'ın izlediğı politikalarından bir tanesi esnekleşmedir. Bu nedenle bölgesel dinamikle de gözetilmektedir. Suudi Arabistan dış politikasında fazla değışiklik olmayacağı da ayrıca gözükmemektedir. Suriye ve Yemen'deki saldırılarla sınır güvenliğı, Mısır'da darbe ile de iç güvenliğini alan bir Suudi kralığı var. Özellikle iç dinamik yapısı, Qatif kentindeki Şii yapılanma, Bahreyn'deki saldırıların Suudileri endişelendirmesi, Yemen'de durum Riyad politikalarını daha güvenlileştirme teorileri ertafında toplamıştır. Özetle, Suudi Arabistan, Arap Baharı sonrasında müdahaleci yapısından güvenliğe doğru gitmiş; politikalarında reformize, içerde ise daha sıkı tedbirler alma yoluna gitmiştir.

4.4.4 Katar'ın Güvenlik Algısı ve Dış Politika

Körfez de 1990'lı yıllarda yaşanan savaşlar, bölgeye yeni bir düzen anlayışını getirdi. Körfez ülkeler Irak'taki Saddam rejiminin Kuveyt işgalinden korkup silahlanma ve savunma teknolojilerini geliştirme yoluna gitti. Buna istinaden birçok ülke İran'ı da karşısına alarak Suudi Arabistan'ın güvenlik çatısına girmeyi reddetti. Suudi Arabistan'ın Katar ile yaşadığı sınır sorunları, Kuveyt'in Irak tarafından işgali, Körfez ülkelerinde farklı güvenlik modelleri oluşturdu. Bunlardan ilk Amerikan güvenlik politikalarına paralel şekilde uyum sağlamaktı. Amerika'nın Hürmüz boğazı olmak üzere İran'ı hedef alan politikaları, Körfez savaşı'ndaki müdahale tarzı 'hard power' faktörünü bizlere hatırlattı.

Körfez savunma sanayi de yeni bir döneme girdi. Körfez de Arap Baharı'na kadar olan süreçte dengeler hemen hemen bu şekildeydi. Suriye de başlayan iç savaş sonrasında IŞİD terörünün baş göstermesi, öncesinde Mısır'daki darbe dolaylı

yollarla da olsa Körfez ülkelerini etkiledi. Katar'ın Maverick dış politikası (Fuller, E.G., 2015) Mısır'da esnekleşme yoluna doğru gitti. Kraliyet Eski Divan Başkanı Halid El Tuvaysi girişimleriyle Katar ve Mısır ilişkileri yeniden tesisi sağlandı. Aynı şekilde Doha yönetimi, Suudi Arabistan ve BAE'nin baskısı sonucu Müslüman Kardeşlerin bir kısım kadrosunu yurtdışına çıkarttı. Güvenlik algısını kimi zaman kendisine kimi zamanda Suudi Arabistan'a göre ayarlayan Katar, Suriye savaşıyla sıkı tedbirler alma yoluna gitti.

İŞİD'e katılımın önüne geçmek isteyen Diwan, Suriye'de farklı cephelere verilen yardımları kesti. Özgür Suriye Ordusu'nun temsilcilerini Doha'da ağırladı, Suriye'de krizin çözülmesi adına büyük uğraşlar verdi. Katar'ın Mısır ve Suriye temelli bu güvenlik politikası Libya gibi müdahaleden yana değil, güvenlikten yana olduğu söylenebilir. Bu nedenle Libya'da Kaddafi rejiminin düşmesi için gösterdiği mücadele Mısır ve Suriye'de görülmedi. Emir Tamim, Babası Hamad Al Thani'den devraldığı Emirlik makamını sağlam temeller üzerine kurarak ilerledi. Bu nedenle Katar, Mısır ve Suriye de Libya da olduğu gibi değil geri planda güvenlik tabanlı politikalar güttü.

Suriye ve Mısır'da gerçekleşen halk ayaklanmalarında Körfez ülkelerinin müdahilliği Libya da olduğu gibi olmadı. Mısır'ın kendisine tampon gören Suudi Arabistan, Sisi rejimine destek verirken; Suriye'de Suudi Arabistan ve Katar farklı gruplara desteklerini silah yardımlarıyla gösterdiler. Ancak İŞİD'e katılımların önünü alamayan Riyad ve Doha yönetimi, bu yardımları kesip resmi muhalif kanalı olan ÖSO ve onun temsilcilerine yardım yapmaya devam edildi. Katar'ın Suriye konusunda oynadığı rol Libya kadar olmasa da insani boyutta azımsanmayacak kadar fazladır. Ancak askeri konuda Kaddafi'nin düşüşü kadar bir yardımı olmadığı gibi bunda en önemli rol başta farklı gruplara destek hem de Suriye muhalefetine paramparça olmasıydı.

Müdahaleden güvenliğe doğru politik duruş belirleyen Emir Tamim, babası Emir Hamad Al Thani gibi sert politikalar değil, denge politikası ve yumuşak politikalar uygulamayı konu edindi. Katar'ın medyasıyla bu yumuşak gücünün yanına

istinaden askeri alanda da farklı bir takım hususları tesis ettiği gör l yor. Bunlardan ilki askerliğin zorunlu hale getirilmesidir (Katar da Zorunlu Askerlik, 2015, Vicdanired.org).

Katarlı gençlerin askere alınması ve müdafa yapabilecek bir ordunun hazırlığı Katar'ın ordusuna verdiği desteği gösteriyor. Buna ilaven, Türkiye'nin Katar'da askeri  s kurmak isteyi i ve savunma sanayine yapılan yatırımlarda bunun diğer örneklerindendir. Arap Baharı sürecinde müdahaleci tavrını terk eden Katar, yakın bir süreçte Körfez bloğu ve dışarıdan gelen tehditlere karşı güvenliğini elden bırakmamaktadır. Tüm bunlara istinaden silahlanma ve savunma sanayi de büyük adımlar atıldı. Katar geleceğini savunma sanayi de güvence altına almak istedi. M dahaleciden tavırdan güvenliğe doğru hızlı bir adım atan Katar, Arap Baharı'nın güvenlik paradigmalarından bu şekilde etkilenmiş oldu. Suriye iç savaşında ciddi sayıda I  İD'e katılımların önüne geçemeyen Emir yönetimi, tıpkı Suudi Arabistan'ın yaptığı gibi fetvalarla sorunu çözme yoluna gitti. Ancak bu durum da güvenlik için fazlasıyla yeterli olmadı. Katar vatandaşları I  İD'e katılım noktasında diğer körfez ülkeleri vatandaşları kadar katılım gösterdiler.

5. TARTIŞMA

Arap Baharı başladığı bugünden itibaren başta Kuzey Afrika coğrafyası olmak üzere birçok ülkenin kaderini değiştirdi. Arap Baharı sürecinde birçok tartışma yapılmasıyla beraber Mısır ve Libya örneklemeleri üzerinden Suudi Arabistan ve Katar dış politikaları tartışıldı. Oluşan yeni hükümet sistemlerine karşı Suudi Arabistan ve Katar'ın verdiği tepkiler, dış politikalarındaki esneklikler ele alındı.

Mısır ve Libya'da geçişten sonra diktatörlük rejimlerinin devrilmesinin sonuçları krallık ve emirlik üzerindeki etkileri yorumlandı. Mısır'da Hüsnü Mübarek sonrasında devrimin gerçekleşmesi ancak sonrasında gelen darbe, anayasal sürecin askıya alınmasına ve demokrasinin kesintisine sebep oldu. Otoriter rejimin Mısır'da tekrar vuku bulması Arap Baharı savunucularında hayal kırıklığı yarattı. Mısır'da gerçekleşen bu olaylarda 'Arap Baharı' tanımı sıklıkla tartışıldı. Devrim sürecinden hızla darbe sürecine ardından çatışma ortamına geçen Mısır'da durum iç savaş halini almadı. Mısır'da hem asker ve hem de eski rejimin uyguladığı güvenlik politikaları üzerinde duruldu.

Libya ise Arap Baharı'nın uğradığı ve çatışma ortamının olduğu bir başka yer. Libya diğer örneklere nazaran içerisinde farklılıklar bulunduran bir ülke profili olarak karşımıza çıkıyor. Libya'da Kaddafi sonrasında iç çatışmanın yaşanması, NATO müdahalesi Arap toplumları tarafından sıklıkla tartışıldı. Bunun bir halk mücadelesi olduğu hususunda tereddütleri bulunmayan topluluklar, NATO'nun bu ülkeye müdahalesine sıcak bakmadı.

Devrim sürecinde Arap halkları arasında tartışmalara neden oldu. Suriye ile beraber durum çok daha ileri giderek iç savaş halini aldı ve 'Arap Baharı' filen sona erdi. Libya'daki durum ise Arap Baharı sürecindeki güvenlik yaklaşımını alt üst etti. Halk isyanları doğal süreçte gerçekleşip rejimleri yıkarken, dışarıdan askeri müdahalenin yapılması süreçte tartışmalara yol açtı.

Suudi Arabistan ve Katar'ın Arap Baharı'nı içine alarak uygulamaya koyduğu politikalar sıklıkla eleştirilmiştir. Katar'ın medya devi Al Jazeera'nın halkları sokağa çıkacak şekilde teşvik edici yayınları tartışıldı. Öte yandan Suudi Arabistan'ın bu süreçte pasif bir şekilde olaylara sessiz kalması eleştiri konusu oldu. Suudi yönetiminin Müslüman Kardeşler tutumu nedeniyle Mısır da darbeye destek vermesi; bunlar dışında olanlara olan sessizliği devrimi destekleyenlerden tarafından sıklıkla eleştiri konusu oldu.

IŞİD ve Müslüman Kardeşler konusunda Suudi Arabistan ve Katar arasında farklılıklar bölgesel güvenliği de tehdit eden unsurlar haline geldi. Bölgesel güvenlik teorisi, griftli yapı içerisinde aktörlerler arasındaki ilişkiler ağını oluşturuyor. Müslüman Kardeşler için Suudi Arabistan nasıl kırmızı çizgi ise, IŞİD konusunda da Katar'ın kırmızı çizgileri bulunuyor. Bu nedenle her devletin aktörler bazından 'bölgesel güvenliğe' tehdit edecek ortak politika ihtiyacı var. Karşılıklı bağımlılık ihtiyacı ortak politikaları arasına girecektir. Arap Baharı sonrasında oluşan dış politikadaki değişiklikler tartışma konusu olmuştur.

6. SONUÇ

Bu çalışma da Barry Buzan'ın Bölgesel Güvenlik Kompleks teorisi temel alınarak Arap Baharı sonrasında Suudi Arabistan ve Katar'ın değişen dış politikaları üzerine yorumlarda bulunulmuştur. Buzan'ın teorisindeki bölgesel güvenliğe bakış açısında algılar, güvenlik yapıları ve işbirlikleri teorisinin uygulanması açısından önem taşımaktadır. Her iki devletin, Arap Baharı öncesi ve sonrasındaki güvenlik yapıları ve işbirlikleri arasında değişikliklerin olduğu saplanmıştır.

Arap Baharı sonrasında Suudi Arabistan ve Katar'ın kaybettiği müdahaleci gücü tekrar kazanması, tehditlere karşı ortak bölgesel güvenliğe katkı sağlayacağı düşünülüyor. Mısır ve Libya başta olmak üzere müdahaleci tavırlarından vazgeçmeyen Suudi Arabistan ve Katar, Arap Baharı'nın duraksama ve son evrelerinde bu tutumlarını güvenlikçi politikalara doğru çevirdi. Müslüman Kardeşler ve IŞİD konusunda kırmızı güvenlik çizgilerine sahip her iki devlet, bölgesel güvenlikçi politikalar izledi.

Suudi Arabistan'ın isteğiyle Katar'ın Müslüman Kardeşler üyelerini yurtdışına çıkarması, Katar'ın isteği doğrultusunda ise IŞİD'e katılım konusunda Suudi makamlarınca tedbirler gözlendi. Bu bakımdan her iki devlet birbirlerinden farklı güvenlik alanlarını ortak güvenlik çizgisinde buluşturdu. Bir devletin düşmanı, bir başka devletin dostu olabilir. Bu nedenle bölgesel güvenlik teorisinde birden fazla devleti ilgilendiren durumlarda ortak karar alma yada ortak mekanizmanın çalıştırılması elzemdir.

Elde edilen bulgular, her iki devletin dış politik çıkarları bir yana ortak güvenliği söz konusu olduğunda 'karşılıklı birbirine bağımlı' sonucunu ortaya çıkarmıştır. Bu bağımlılık güvenlikçi temeller üzerine olduğu gibi, iki devlet için bireysel savunma ihtiyacı da doğurmuştur. Bu nedenle Suudi Arabistan ve Katar'ın, Arap Baharı sonrasında savunma sanayine yöneldiği görülmüştür.

Ortak güvenlik sonrasında Suudi Arabistan ve Katar dış politikaları revize oldu. Bu nedenle dış politika ve güvenliği de içerisine alan yeni bir paradigma ihtiyacı hissediliyor. Her iki devlet bunu ‘esnek ittifaklar’ yaparak giderebileceği gibi kalıcı ittifaklar sağlayarak da elde edebilirler. Ancak bu kalıcı ittifaklar birden fazla devletin ortak tehdit karşısında durmasıyla mümkün olabilir. Bu da daha kapsamlı güvenlik politikaların oluşması anlamı taşıyor.

Suudi Arabistan ve Katar’ın içerisindeki bulunduğu güç dengeleri yumuşak ittifaklar üzerine değil, bölgesel dengeler ve karşılıklı bağımlılık üzerine kurulmuştur. Bu bağımlılık ise, genel güvenlik perspektifine dönüşebilir. Suudi Arabistan ve Katar’ın diğer Körfez ülkelerini de baz alarak genel güvenlik perspektifi çizmesi gerekmektedir. Bu güvenlik kaygılarının birbirinden ayrılmayacak şekilde bağlanması bölgesel güvenlik kompleksi yaratır. Bölgesel güvenlik kavramı bir yada iki devletin ittifakından öte kapsayıcıdır. Bu kompleks üzerinde Suudi Arabistan ve Katar dış politikaları karşılıklı bağımlılık ilkesini temel alarak bu güvenlik kompleksine öncülük edecektir.

Bu konu üzerine bilimsel çalışma yapacaklar araştırmacılar bundan sonraki süreçte yeni güvenlik paradigmalarını göz önünde bulundurarak olası ‘Körfez Birliği’ çalışmalarına eğilebilirler. Ancak bu çalışma Avrupa Birliği gibi sadece ekonomik entegrasyonu konu alacak çalışma değil, askeri ve savunma tarafı da olan birliktelik olması gerekiyor. Körfez ülkeleri ekonomik entegrasyonunu sağlamış ülkeler olduğu gibi bölgesel tehditler karşısında askeri birlikteliği de ihtiyaç duymaktadır.

KAYNAKÇA

Kitaplar

Althani, M.A.J., 2012, *Jassim the Leader Founder of Qatar*, Profile Books.

Anscombe, F.F.,1997, *The Ottoman Gulf: The Creation of Kuwait, Saudia Arabia, and Qatar*, Columbia University Press.

Buzan, B., 1984, *Economic Structure and International Security: The Limits of the Liberal Case*, Cambridge University Press.

Booth, K., 2011, *Theory of World Security*, Bilim Sanat Vakfı Yayınları.

Brown,C., 2004, *World Society and the English School, An International Society Perspective on the World Society*, *European Journal of International Relations*, Cambridge University Press.

Davidson, M.C.,2013, *After the Sheikhs: The Coming Collapse of the Gulf Monarchies*, Oxford University Press.

Dickinson, E., 2014, *How Qatar Lost the Middle East*, Foreign Policy Magazine.

El-Nawawy, M. and Iskandar, A., Unknow Date, *Al-jazeera: The Story Of The Network That Is Rattling Governments And Redefining Modern Journalism Updated With A New Prologue And Epilogue*, Westview Press.

Fuller E. G.,2015, *Turkey and the Arab Spring: Leadership in the Middle East*, Graham E. Fuller Web Site

Elliott House, K.,2012, *Saudi Arabia: Its People, Past, Religion, Fault Lines - and Future*, Knopf Doubleday Publishing Group.

Glaser, C., 1997, *The Security Dilemma Revisited*, *World Politics*, Cambridge University Press.

Lippman, T., 2012, *Saudi Arabia on the Edge: The Uncertain Future of an American Ally*, Potomac Books.

Mason, R., 2015, *Foreign Policy in Iran and Saudi Arabia: Economics and Diplomacy in the Middle East*, I.B.Tauris Book.

Cordesman, H.A., 2003, *Saudi Arabia Enters the Twenty-First Century: The Political, Foreign Policy, Economic, and Energy Dimensions*, Greenwood Publishing Group.

Karoui, H., 2012, *U.S.- Saudi Love- Hate Story: From 9/11 to the Arab Spring*, Middle East Studies Book.

Kawrama, M., 2013, *Qatar Small State Big Politics*, Cornell University Press.

Scott Cooper, A., 2015, *How the U.S., Iran, and Saudi Arabia Changed the Balance of Power in the Middle East*, Simon & Schuster Book.

Walt, S., 1991, *The Renaissance of Security Studies*, International Studies Quarterly.

Elektronik Kaynaklar

Al Jazeera Türk, “Devrimin Ardından Mısır Ekonomisi”, 2014, URL:
<http://www.aljazeera.com.tr/al-jazeera-ozel/devrimin-ardindan-misir-ekonomisi>
[Erişim: 29 Ocak 2015]

Al Monitor, “Does Saudi Defense Reshuffle Signal Change in Syria Policy?”, 2014,
URL: <http://www.al-monitor.com/pulse/security/2014/05/saudi-arabia-defense-reshuffle-syria-policy-iran.html#> [Accessed 15 February 2015]

Al-Subaiey, M, Unknown, “Qatarization Policy-Implementation Challenges”,
Brookings Doha Center, URL:
http://www.brookings.edu/~media/centers/doha/06_bdc_essay_winner.pdf
[Accessed 1 November 2015]

Al Jazeera Türk, “Katar Ülke Profili”, 2015, URL:
<http://www.aljazeera.com.tr/ulke-profil/ulke-profil-katar> [Erişim 15 Eylül 2015]

Bakir A. Hüseyin, 2015, “Kral Selman’ın Dış Politikası: Değişimin Boyutu ve Fırsatlar”, Al Jazeera Türk, URL: <http://www.aljazeera.com.tr/gorus/kral-selmanin-dis-politikasi-degisimin-boyutu-ve-firsatlar> [Erişim Nisan 2015]

Baldor, C. Lolita, 2015, “IS leader in Libya likely killed in US airstrike”,
Associated Press, URL:
<http://bigstory.ap.org/article/b52d847f036e4c6db2ddf7f8b8119c6e/official-leader-libya-likely-killed-us-airstrike> [Accessed 14 November 2015]

Blair, D., 2015, “Saudi Arabia’s Quiet Revolution As King Salman Changes Royal Succession” URL:
<http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/middleeast/saudi-arabia/11571482/Saudi-Arabias-quiet-revolution-as-King-Salman-changes-royal-succession.html>
[Accessed 1 September 2015]

CENTCOM, 2015, “United States Central Command Qatar Base” URL:
<http://www.centcom.mil/en/about-centcom-en/coalition-countries-en/qatar-en>
[Accessed 3 October 2015]

CNN International, 2014, “*U.N. Special Envoy to Libya, Berna Dino Léon’s Interview*” URL: <http://edition.cnn.com/videos/bestoftv/2014/11/18/exp-ctw-leon-libya.cnn> [Accessed 1 November 2015]

Daily Star, 2015, “*UN report says ISIS struggling to expand in Libya*”, URL: <http://www.dailystar.com.lb/News/Middle-East/2015/Dec-01/325463-un-report-says-isis-struggling-to-expand-in-libya.ashx> [Accessed 1 December 2015]

Dünya Bülteni, 2012, “*Libya Ulusal Geçiş Konseyi Başkanı Mustafa Abdülcelil’in Katar Hakkında Söyledikleri*”, URL: <http://www.dunyabulteni.net/?aType=haber&ArticleID=221267> [Erişim 17 Ağustos 2015]

Fuller, G., 2015, “*Qatar’s Maverick Foreign Policy*”, 26 March 2015, URL: <http://grahamefuller.com/qatars-maverick-foreign-policy/> [Accessed 26 March 2015]

Foreign Policy Magazine, 2015, “*The King and ISIS, Daniel Benjamin*”, Foreign Policy Magazine, URL: <http://foreignpolicy.com/2015/09/10/the-king-and-isis-saudi-arabia-egypt-iraq/> [Accessed 22 March 2015]

Friedman, L.Thomas, 2015, “*Our Radical Islamic BFF, Saudi Arabia*”, The New York Times, URL: http://www.nytimes.com/2015/09/02/opinion/thomas-friedman-our-radical-islamic-bff-saudi-arabia.html?_r=0 [Accessed 22 March 2015]

“*GCC Debates Gulf Union*”, 2015, URL: <http://www.mepc.org/articles-commentary/commentary/gcc-debates-gulf-union> [Accessed 16 March 2015]

“*Gulf Cooperation Council, Global Security*”, 2015, URL: <http://www.globalsecurity.org/military/world/gulf/gcc.htm>, [Erişim tarihi: 1 Nisan 2015]

Hamid, S., 2015, “*Islamism, the Arab Spring, and the Failure of America’s Do-Nothing Policy in the Middle East*”, The Atlantic, URL:

<http://www.theatlantic.com/international/archive/2015/10/middle-east-egypt-us-policy/409537> [Accessed 8 March 2015]

Hashem, A., 2013, “*Qatar Resets Its Syria Policy*”, Al Monitor, URL: <http://www.al-monitor.com/pulse/originals/2013/12/qatar-resets-syria-policy.html> [Accessed 10 November 2015]

Hudson, J., 2013, “*Obama Administration Won’t Call Egypt’s Coup a Coup*”, Foreign Policy, URL: <http://foreignpolicy.com/2013/07/08/obama-administration-wont-call-egypts-coup-a-coup> [8 July 2015]

“*İŞİD'in Libya lideri öldürüldü*”, Hürriyet Gazetesi, 2015, URL: <http://www.hurriyet.com.tr/isidin-libya-lideri-olduruldu-40014159> [Erişim 14 Kasım 2015]

Kanlı, Y., 2013, “*Is Turkish Foreign Policy Successful?*” Hürriyet Daily News, URL: <http://www.hurriyetaidailynews.com/is-turkish-foreign-policy-successful.aspx?pageID=449&nID=56527&NewsCatID=425> [Accessed 11 July 2015]

“*Middle East Eye Baş Yazı*”, 2015, URL: <http://www.middleeasteye.net/news/egypts-former-mufti-caims-brotherhoods-military-wing-hilter-invention-1365812407> [Erişim 19 Kasım 2015]

“*OPEC Resmi Internet Sitesi*”, 2015, URL: http://www.opec.org/opec_web/en/about_us/25.html [Erişim 1 Eylül 2015]

Rohde, D., 2015, “*Libya Peace Talks May Be Doomed by Meddling Powers: U.S.* ”, Thomas Reuters, URL: <http://www.reuters.com/article/2014/12/08/us-libya-talks-usa-idUSKBN0JM20W20141208?irpc=932#Vv3LwJF1ibqgTAO9.97> [Accessed 18 October 2015]

Sabah, 2015, “Yeni Süveyş Kanal Projesi”, URL:

<http://www.sabah.com.tr/dunya/2015/08/07/yeni-suveys-kanali-acildi> [Erişim 20 Ekim 2015]

Sanchez, R, 2013, “U.S. announces cut in financial aid to Egypt”, Telegraph, URL:

<http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/northamerica/usa/10368446/US-announces-cut-in-financial-aid-to-Egypt.html> [Accessed 19 October 2015]

Seddiq, R., 2001, “Border Disputes on the Arabian Peninsula”, Washington

Institute, URL: <http://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/view/border-disputes-on-the-arabian-peninsula> [Accessed 10 October 2015]

SETA Policy Brief, 2013, “Mısır’da Değişim Süreci ve Anayasa Arayışı” URL:

<http://setav.org.tr/misirda-degisim-sureci-ve-anayasa-arayisi/analiz/3473> [Erişim 1 Ekim 2015]

“The Emirates Network”, 2015, Qatar Education City, URL:

http://education.theemiratesnetwork.com/zones/qatar_education_city.php [Accessed 1 March 2015]

The Washington Post, “Full Text of the Nuclear Deal Agreement”, 2015, URL:

<http://apps.washingtonpost.com/g/documents/world/full-text-of-the-iran-nuclear-deal/1651/> [Erişim Tarihi 20 Temmuz 2015]

“Qatar Foundation”, 2015, URL: <http://www.qf.org.qa/about/about> [Accessed 1 July 2015]

UN, 2015, “President Sisi Speech at United Nations on the terrorism, new Egypt

and IS” URL: <http://www.un.org/en/ga/69/meetings/gadebate/24sep/egypt.shtml> [25 September 2015]

Usta, E., 2012, “Katar Dış Politikası’nda Kelebek Etkisi”, URL:

http://www.zaman.com.tr/yorum_yorum-emrah-usta-katar-dis-politikasinda-kelebek-etkisi_2024268.html [Erişim 22 Mart 2015]

Usta, E., 2015, “*Türkiye ve Suudi Arabistan ilişkilerinde yeni dönem*”, URL: <http://www.usasabah.com/Guncel/2015/03/05/turkiye-ve-suudi-arabistan-iliskilerinde-yeni-donem> [Erişim 23 Mart 2015]

Vicdaniret.org, “*Katar da Zorunlu Askerlik*”, 2015, URL: <http://vicdaniret.org/katarda-zorunlu-askerlik/> [Erişim 2 Temmuz 2015]

White House, “*Iran Nuclear Deal with U.S.* ”, 2015, URL: <https://www.whitehouse.gov/issues/foreign-policy/iran-deal/q-and-a> [Accessed 20 August 2015]

Yılmaz, Nuh, 2013, “*Mısır’a Değil Bölgesel Düzene Darbe*”, Star Açık Görüş, URL: <http://haber.star.com.tr/acikgorus/misira-degil--bolgesel-duzene-darbe/haber-771668> [Erişim 29 Temmuz 2015]